UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

Ōrigenus Tōn Eis Tas Theias Graphas Exēgētikōn Apanta Ta Ellēnisti Heuriskomena

Cui idem præfixit Origeniana, Tripartitum opus, quo Origenis narratur vita, doctrina excutitur, scripta recensentur

Origenes

Rothomagi, 1668

Απο Των Ωριγενους Εις Τους. Ψαλμους. [...] Ex Origenis Commentariis In Pslamos.

urn:nbn:de:hbz:466:1-25059

Visual Library

ὑπῖον ἐστι, τὸ πῦρ αὐτῦ δοκιμάσει. εἴ τινος τὸ ἔργον καῦ καήσε), ζημιωθήσε), αὐτὸς δ σωθήσε) ὅτως ὡς διὰ πυρός. διελθοσόμεθα οὖν καὶ πλέον ἔχομέν τι, καὶ ὅχὶ δυνάμεθα καλῶς βιώσαντες κακῶς ἀπαλλάξαι· οὐκ ἔλεγον οἱ ἀρχαῖοι, οὐδὲ οἱ πατριάρχαι, οὐδὲ οἱ προφῆται. οὐ δυνάμεθα ἡμεῖς εἰπεῖν, ἐὰν καλῶς βιώσωμεν, κάλλιον καὶ ἀναλύσομεν, καὶ σὺν Χριστῷ ἐσόμεθα· διόπερ ὅτως ἔχοντές τι, πλέον καὶ πολὺ κέρδος ἐν ᾧ ὅτι χωτηρία τῶν αἰώνων ἐλευθέραι, φανῶσι τὸ δυνάμενον λαμβάνειν· ἄκουε γὰρ τοῦ φανεροῦ, ὅτι ὁ πρῶτος ἐδίδου τὸ δυνάμενον ἀπὸ τῶν ἐσχάτων. οἱ δ πρῶτοι ἐνόουν ὅτι πλεῖον λήψονται· σὺ οὖν πρῶτος ὁ ἔσχατος ἐλθών, λαμβάνεις τοὺς μισθοὺς ἀπὸ τοῦ οἰκοδεσπότου ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ κυρίῳ ἡμῶν, ᾧ ἡ δόξα, καὶ τὸ κράτος, εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. ἀμήν.

A flammeo illo gladio damno illato. *Vniuscujusque verò quale opus sit, ignis ipse probabit. Si alicujus opus combustum fuerit, damnum contrahet, ipse verò salvabitur sic quasi per ignem.* Pertransibimus ergo. Habemus item vltrà & aliud eximium; non possumus, si rectè vixerimus, malè discedere. Hoc non dicebant antiqui, non Patriarchæ, non Prophetæ. Nònne id nos effari possumus; si bene vixerimus, meliùs & dissolvemur, erimúsque cũ Christo? Propterea cùm vltra cæteros id habeamus, nec leve sit emolumentum, cùm in fine sæculorum devenerimus, primi denarium accipiemus. Nam audi parabolam: *Incipiens dabat denarium ab vltimis. At primi existimabant se majus quippiã habituros.* Tu ergo primus, qui vltimus venisti, mercedem à Patrefamilias accipis in Christo Iesu Domino nostro, cui gloria, & robur in sæcula sæculorum. Amen.

1. Cor. 3. 15.

1. Cor. 3. 15.

Matt. 20. 8.

ΑΠΟ ΤΩΝ ΩΡΙΓΕΝΟΥΣ ΕΙΣ ΤΟΥΣ ΨΑΛΜΟΥΣ.

Ἀπὸ τοῦ εἰς τὸν ἀ. ψαλμὸν τόμου.

EX ORIGENIS COMMENTARIIS IN PSALMOS.

E Tomo in Psalmum primum.

Interprete DIONYSIO PETAVIO.

ΚΕκλεῖσθαι καὶ ἐσφραγίσθαι τὰς θείας γραφὰς οἱ θεῖοι φασι λόγοι, τῇ κλεῖδι τοῦ Δαβίδ, τὸ δὲ καὶ σφραγίδι, περὶ ἧς ἔφημεν τὸ· ἐκτύπωμα σφραγίδος ἅγιασμα κυρίῳ. τουτέστι τῇ δυνάμει τοῦ δεδωκότος αὐτὰς θεοῦ, τῇ ὑπὸ τῆς σφραγίδος δηλουμένῃ· περὶ μὲν οὖν τοῦ κεκλεῖσθαι καὶ ἐσφραγίσθαι, οὕτω φησὶν Ἰωάννης ἐν τῇ Ἀποκαλύψει λέγων· καὶ τῷ ἀγγέλῳ τῆς ἐν Φιλαδελφείᾳ ἐκκλησίας γράψον· τάδε λέγει ὁ ἅγιος, ὁ ἀληθινός, ὁ ἔχων τὴν κλεῖν τοῦ Δαβίδ, ὁ ἀνοίγων καὶ οὐδεὶς κλείσει, καὶ κλείων καὶ οὐδεὶς ἀνοίξει· οἶδά σου τὰ ἔργα· ἴδου δέδωκα ἐνώπιόν σου ἀνεῳγμένην, ἣν οὐδεὶς δύναται κλεῖσαι αὐτήν· καὶ μετ' ὀλίγα· καὶ εἶδον ὅτι ἐπὶ τὸν δεξιὸν τοῦ καθημένου ὅτι τὸν θρόνον βιβλίον γεγραμμένον ἔσωθεν, καὶ ὄπισθεν, κατεσφραγισμένον σφραγῖσιν ἑπτά· καὶ εἶδον ἄγγελον ἰσχυρὸν κηρύσσοντα φωνῇ μεγάλῃ· τίς ἄξιος ἀνοῖξαι τὸ βιβλίον, καὶ λῦσαι τὰς σφραγῖδας αὐτοῦ; καὶ οὐδεὶς ἠδύνατο ἐν τῷ οὐρανῷ, οὔτε ὑπὸ τὴν γῆν οὔτε ὑπεκάτω τῆς γῆς ἀνοῖξαι τὸ βιβλίον, οὔτε βλέπειν αὐτό· καὶ ἔκλαιον, ὅτι οὐδεὶς ἄξιος εὑρε-

* Philad. καὶ

* Phil. ἔξωθεν

* Philac. ἄνω

CLAVSAS, obsignatasque Scripturas esse sacras divina testantur oracula; idque Davidis clave, ac forsitan & sigillo; de quo scriptum est: *Figura sigilli sanctitas Domino.* Quod de virtute Dei, qui ea largitus est, intelligi debet, quæ videlicet per sigillum adumbratur. Etenim clausas atque obsignatas esse Scripturas Ioannes in Apocalypsi declarat his verbis: *Et Angelo Ecclesiæ, quæ Philadelphiæ est, scribe: Hæc dicit Sanctus verus qui habet clavem David; qui aperit, & nemo claudet; & claudit, & nemo aperiet. Novi opera tua: posui fores coram te apertas, quas nemo claudere potest.* Deinde paulo post: *Et vidi ad dexteram sedentis in throno librum scriptum intus & à tergo, obsignatum signaculis septem. Et vidi Angelum proclamantem voce magnâ: Quis est dignus aperire librum, & solvere signacula ejus? Et nemo poterat in cœlo, neque in terra, neque subter terram aperire librum, neque aspicere illum. Et flebam, quoniam nemo dignus inventus est aperire librum, neque aspicere illum. Et vnus*

Exod. 28. 36.

Apoc. 3. 7.

Apoc. 5. 1. & seq.

de Senioribus dixit mihi : Noli flere : Ecce vicit leo de tribu Iuda , radix David , aperire librum , & septem signacula ejus. De sola vero obsignatione ita loquitur Isajas : *Et erunt vobis verba hæc omnia, sicut sermones libri hujus obsignati , quem si dederint homini scienti literas , dicentes : Lege ista , & respondebit : Non possum legere ; est enim obsignatus. Et dabitur liber hic in manus hominis nescientis literas ; & dicet : Nescio literas.* Hæc enim non ad Apocalypsim solum Ioannis , aut Isaiæ vaticina pertinere putandum est ; sed de vniuersâ Scripturâ sacrâ penitus accipienda sunt. Quod sane apud illos in confesso est, qui divinarum literarum notitiam vel mediocriter assecuti sunt. Quæ quidem ænigmatum involucris , ac parabolis , tenebrosisque sermonibus , ac diversis alijs obscuritatis generibus , quæ hominis ingenio difficile comprehenduntur , repertæ sunt. Quod & Salvator ostendere volens, clavem apud Scribas , & Pharisæos esse dixit, qui vt viam ad aperiendum invenirent, minime contenderent , &, *Væ vobis* , inquit, *Legisperitis ; quoniam tulistis clavem scientiæ, neque ipsi intrastis , & intrantes non permittitis ingredi.* Hæc à nobis velut præfandi gratia proposita sunt , qui in maximum certamen, quodque vires nostras ac facultatem sine vlla dubitatione superat , ab ingenti tuo, Ambrosi vir sanctissime , erga literas studio concitati fuimus , & vt in illud descenderemus humanitate tua ac moderatione perpulsi. Quandoquidem diu me comperta periculi magnitudine recusantem, non modo disputare de sacris literis ; sed & multo magis scribere ac posteris relinquere, modis omnibus, atq; illecebris demulsisti,& ad hoc quibusdã divinitatis progressionibus adduxisti. Tu igitur testis mihi apud Deum eris, tũ cũ de vita mea ac scriptis inquiret, quonam animi consilio sit istud à me susceptum. Ac nõnunquam quidem veritatem assequimur; nõnunquam aut violentius pertũpimus, aut dicere aliquid videmur. Porro quod scriptum est vestigavimus , non ita vt præclare illud dictum contemneremus : *Cum de Deo dicis, à Deo judicaris ;* item illud : *De Deo etiam vera dicere, non mediocre periculum est.* Quamobrem cum nihil sine Deo esse possit egregium , præsertimque divinarum literarum intelligentia ; abs te etiam atque etiam petimus, vt parentem omnium Deum, per Salvatorem nostrum ac Pontificem genitum Deum obsecrare velis , idque ab eo nobis impetrare , vt imprimis recte quærere possimus. Quærentibus enim proposita est assequendi promissio. Ac nescio an qui ad

Esa. 29. 11, 12.

Luc. 11. 52.

A θῃ ἀνοῖξαι τὸ βιβλίον, ὅτε βλέπειν αὐτό· καὶ εἷς ἐκ τῶν πρεσβυτέρων λέγει μοι· μὴ κλαῖε, ἰδοὺ ἐνίκησεν ὁ λέων ὁ ἐκ τῆς φυλῆς ἰούδα, ἡ ῥίζα δαβὶδ, ἀνοῖξαι τὸ βιβλίον, καὶ τοὺς ἑπτὰ σφραγῖδας αὐτοῦ· καὶ εἶδον τὸν ἐσφραγισμένον μόνον ὁσίας ὅτως· καὶ ἔστιν ὑμῖν τὰ ῥήματα ταῦτα πάντα, ὡς οἱ λόγοι τοῦ βιβλίου τούτου τοῦ ἐσφραγισμένου, ὃ ἐὰν δῶσιν αὐτὸ ἀνθρώπῳ ἐπιστάμενῳ γράμματα, λέγοντες· ἀναγνῶθι ταῦτα, καὶ ἐρῇ· οὐ δύαμαι ἀναγνῶναι, B ἐσφράγισται γὰρ· καὶ δοθήσεται τὸ βιβλίον τοῦτο εἰς χεῖρας ἀνθρώπου μὴ ἐπισταμένου γράμματα, * καὶ ἐρῇ, οὐκ ἐπίσταμαι γράμματα· ταῦτα γὰρ οὐ μόνον περὶ τῆς ἀποκαλύψεως ἰωάννου, καὶ τῆς ἁπαξ νομιστέον λέγεσθαι, ἀλλὰ καὶ περὶ πάσης θείας γραφῆς ὁμολογουμένως, * καὶ περὶ τοῖς μεθίσι ἐπαίειν λόγων θείων δυναμένοις, * πεπληρωμένοις αἰνιγμάτων, καὶ παραβολῶν, σκοτεινῶν τε λόγων, καὶ ἄλλων ποικίλων εἰδῶν ἀσαφείας, δυσλήπτων τῇ ἀνθρωπίνῃ φύσει· ὅτε δὲ διδάξαι βακλόμενος καὶ ὁ σωτὴρ φησιν, ὡς τῆς κλεῖδος ὅσης παρὰ τοῖς γραμματεῦσι, καὶ φαρισαίοις οὐκ ἀγωνιζομένοις τινὰ ὁδὸν εὑρεῖν τοῦ ἀνοῖξαι, C καὶ ὑμῖν τοῖς νομικοῖς, ὅτι ἤρατε τὴν κλεῖδα τῆς γνώσεως, αὐτοὶ οὐκ εἰσήλθετε, καὶ τοὺς εἰσερχομένους οὐκ ἀφίετε εἰσελθεῖν· ταῦτα δὲ ἡμῖν ἐν παροιμίᾳ λέλεκται, εἰς μέγιστον ἀγῶνα, καὶ ὁμολογουμένως ὑπὲρ ἡμᾶς, καὶ τὸν ἔξιν ἡμῶν, ἀναγκαζομένοις ὑπὸ τῆς πολλῆς σου φιλομαθείας, καὶ δυσωπουμένοις ὑπὸ τῆς D χρηστότητος, καὶ τῆς μεθιότητός σου, ἱερὲ ἀμβρόσιε, κατελθεῖν· καὶ ὅτι γε ἐπὶ πολὺ ἀναδυόμενόν με, διὰ τὸ εἰδέναι τὸν κίνδυνον, οὐ μόνον τοῦ λέγειν παρὰ τῶν ἀγίων ἀκριβῶς πολλῷ πλεῖον τοῦ γράφειν, καὶ τοῖς μεθ' ἡμᾶς καταλιπεῖν, πολυδαπαῖς κατεπαίδων φιλικαῖς, καὶ κατὰ παρακοτὶ θεότητος εἰς τοῦτο ἤγαγές με· μάρτυς ἔσοι μοι πρὸς θεὸν περὶ ὅλου τοῦ βίου, καὶ παρὰ τῶν ὑπεροριζομένων ἐξεταζομένων, E ποίᾳ τε προθέσει τοῦτο γεγένηται· καὶ πῶς ἐν τυγχάνομεν, πῆ ἢ ἤτοι βιαζόμεθα βιαιότερον, ἢ δοκοῦμεν τι λέγειν· ἐξιχνεύσαμεν δὲ ὃ γεγραμμένον, καταφρονοῦντες τοῦ· ὅτε λέγεις περὶ θεοῦ, κρίνῃ ὑπὸ θεοῦ, καλῶς εἰρηκεν· καὶ * τὸ· περὶ θεοῦ καὶ πάλιν τὸν λέγειν, κίνδυνος οὐ μικρός· ἀξιοῦμεν τίνιω, ἐπεὶ μηδὲν χωρὶς θεοῦ καλὸν ἔστι δυνάμεν, καὶ μάλιστα νόησις γραφῶν θεοπνεύστων, ὅπως ὁ παρὰ τῶν ὅλων θεῶ, διὰ τοῦ σωτῆρος ἡμῶν, καὶ ἀρχιερέως ἡμῶν θεοῦ παρασπέσαι, αἰτήσις δοθῆναι ἡμῖν παρὰ τοῦ καλῶς ζητεῖν· ὑπόκεται γὰρ τοῖς ζητοῦσιν ἐπαγγε-

* Πλάτων ἐν ἐπιστολαῖς περὶ τοῦ ἀγαθοῦ τοῦ θείου.

* Φίλων περὶ τοῦ ἀγαθοῦ.

* Χ. τοῦ

λία τῶν ἀμφισβητούντων· τάχα δὲ τῷ ὄντι ἐν τοῖς ζητοῦσι λογιζομένων παρὰ θεῷ τῶν οὐκ ὀλίγῳ ὅτι πάνυ παρείσιν.

A illud viâ ac ratione minimè contendunt, inter eos qui quærunt, apud Deum non habeantur.

Καὶ μετ' ἔπεα·

Et post alia.

Interprete IOANNE TARINO.

Μέλλοντες δὲ ἄρχεσθαι τῆς ἑρμηνείας τῶν ψαλμῶν, χρήσιμόν τινα παράδοσιν ἀπὸ τῶν ἑβραίων ἡμῖν καθολικῶς περὶ πάσης θείας γραφῆς παραδεδομένην παρεπάξομεν· ἔφασκε γὰρ ὁ κύριος ἐοικέναι τινὶ ὅλῳ θεσπεσίῳ γεγραμμένῳ ἀφ' ἑνὸς ἐν αὐτῇ* ἀσάφειαν πολλοῖς οἴκοις ἐν οἰκίᾳ μιᾷ κεκλεισμένοις, ἑκάστῳ δὲ οἴκῳ* προσήκειν κλεῖν ἑνὶ καταλλήλων αὐτῶν. καὶ ὅπερ διεσκεδάσθαι τὰς κλεῖς πρὸς τοὺς οἴκους, οὐχ ἁρμοζούσας καθ' ἑκάστην οἰκείοις οἷς προσήκουσιν. ἔργον δὲ εἶναι μέγιστον θυρίσκειν τε τὰς κλεῖς καὶ ἐφαρμόζειν αὐτὰς τοῖς οἴκοις, οὐ δοξάζειν δυνάσθαι. νοεῖσθαι τίνων καὶ τὰς γεγραμμένας ὕσας ἀσαφεῖς οὖσι δηλοῦσθαι τὰς ἀφορμὰς τοῦ νοεῖσθαι λαμβανούσας, ἢ πρὸς ἀλλήλων ἐχούσαν ἐν αὐτοῖς διεσπαρμένον τὸ ἐξηγητικόν· ἡγούμεθα γοῦν καὶ τὸν ἀπόστολον τινὰ τοιαύτην ἔφοδον τοῦ συνιέναι τοὺς θείους λόγους ἀποδεικνύντα λέγειν· ἃ καὶ λαλοῦμεν οὐκ ἐν διδακτοῖς ἀνθρωπίνης σοφίας λόγοις, ἀλλ' ἐν διδακτοῖς* πνεύματος πνευματικοῖς πνευματικὰ συγκρίνοντες·

* Κ. ἀσαφέσι. Genev.

* Κ. ἀφικνεῖσθαι

Καὶ μετὰ πολλὰ συγκρίνων τοῖς ἐνικῶς κειμένοις μαγειρεισμοὺς πρὸς τοὺς πληθυντικῶς εἰρημένοις, φησίν·

Et interjectis non paucis comparans singulatim positas beatitates cum ijs quæ velut in aceruo positæ fuerant, ait:

Εἰ δὲ τὰ λόγια κυρίου λόγια ἁγνά, ἀργύριον πεπυρωμένον, δοκίμιον τῇ γῇ, κεκαθαρισμένον ἑπτάπλασίως, καὶ μετὰ πάσης ἀκριβείας ἐξητασμένως ὃ ἅπαν πνεῦμα ὑποτέθεικεν αὐτὰ ἀφ' ὧν ὑπηρετῶν τοῦ λόγου, μήποτε καὶ ὑμᾶς λαθοῦσα ἡ διάνοια, κατ' ἐν ὅτι πᾶσαν ἔφασε γεγραφὼς ἡ σοφία τοῦ θεοῦ θεόπνευστον μέχρι τοῦ τυχόντος γράμματος· καὶ τάχα ἀφ' τοῦ ὁ σωτὴρ ἔφη· ἰῶτα ἓν ἢ μία κεραία οὐ μὴ παρέλθῃ ἀπὸ τοῦ νόμου, ἕως ἂν πάντα γένηται· ὃν τρόπον γὰρ ὅτι τῆς κοσμοποιίας ἡ θεία τέχνη οὐ μόνον ἐν οὐρανῷ καὶ ἡλίῳ καὶ σελήνῃ καὶ ἄστροις* φαίνεται δι' ὅλων τῶν σωμάτων ἐκείνων πεφοιτηκυῖα, ἀλλὰ καὶ ὅπερ γῆς ἐν ὕλῃ εὐτελεστέρᾳ ὃ αὐτὸ πεποίηκεν, ὡς μὴ ἀφανεῖσθαι ἀπὸ τοῦ τεχνίτου, μήτε τὰ σώματα τῶν βραχίστων ζώων. πολλῷ γὲ πλέον καὶ τὰς ἐν αὐτοῖς ψυχὰς ἐν αὐτοῖς, ἑκάστης* ἰδιόμορφα

* Κ. κεκαθαρμένον

* Κ. ἰδιόμορφα

Psalmorum interpretationem inchoaturi, præclarissimum documentum nobis ab Hebræo de Scripturâ traditum proponemus: dicebat enim ille similem esse vniversam Scripturam divinitus afflatam propter obscuritatem quæ in eâ est, multis domicilijs vno ædificio conclusis; vnicuique domicilio appositam clavim non ipsi convenientem, sicque dissipatas esse claves per domicilia, non respondentes singulas ijs domicilijs quibus appositæ sunt: opus verò longè difficillimum esse invenire claves & eas cellis aptare, quas aperire possunt: itaque etiam Scripturas abstrusas quidem illas intelligi, non aliunde sumptis quàm ab ipsis invicem argumentis intelligentiæ, quæ in se habent dispersam exponendi rationem. Arbitror itaque Apostolum aditum hunc intelligendi divinos sermones aperientem dicere: *Quæ & loquimur non in doctis humanæ sapientiæ verbis, sed in doctrinâ spiritus, ijs quæ spiritu percipiuntur, spiritalia comparantes.* 1.Cor.12.13.

Si autem *eloquia domini, eloquia casta, argentum igni examinatum, probatum terrâ, expurgatum septies*; exquisitissimâ curâ & studio Spiritus sanctus per ministros Verbi ista subjecit, ne vnquam nobis latere posset ratio, secundum quam divina sapientia omnem Scripturam divinitus datam, vel ad vnam vsque literulam attigit: & propterea fortasse Seruator, *Iota*, inquit, *vnum, vel apex vnus è Lege non prætereat, donec omnia fiant.* Quemadmodum enim in mundi opificio ars divina nō solùm in cœlo & Sole & Lunâ & astris apparet, per tota illa corpora permeans; sed etiam in terrâ, in materiâ viliore hoc ipsum effecit, vt neque ab artifice minimorum etiam animalculorum corpora neglecta sint; multo verò magis & quæ in illis insunt animæ, quarum singulæ Psal. 12. Matth.5.18

peculiare quid in se acceperunt, quemadmodum in brutorum genere conservandi sui rationem: sed neque terræ germina contempsit, cùm vnicuique insit artificij quidpiam in radicibus, in folijs & in ijs qui proveniunt fructibus, & in qualitatum differentiâ. Ita nos censemus de omnibus ex afflatu sancti Spiritus scriptis, tanquam illa, quæ sapientiam humanâ superiorem tradit, magna providentia, per divinas literas hominum generi salutaria documenta inseruerit, & singulis, vt ita dicam, literis, quoad vnaquæque capere potest, vestigia sapientiæ impresserit. Enimverò oportet eum qui semel admiserit opificis mundi has esse Scripturas, animum quoque inducere quæcumque de creatione occurrunt illius rationem quærentibus, hęc eadem de Scripturis occurrere. Sunt autem in creatione quædam quæ natura humana difficulter vel nullo modo invenire possit. Neque idcirco accusandus est omnium effector Deus. Verbi gratia, quum non invenimus caussam cur creati sint basilisci, & alia venenata animalia: hinc enim sanctum est, conscium imbecillitatis generis nostri, quódque divinæ artis rationes quantalibet maximâ eas diligentiâ fuerimus contemplati, percipere non possimus, ad vnum Deum horum cognitionem referre, qui nobis postea, si digni judicemur, hæc ipsa aperiet, quæ illi piè permisimus. Sic igitur & in divinis literis videndum est, multa in illis recondita esse, quorum nobis est perdifficilis explicatio. Qui ergo pollicentur, postquam à mundi conditore defecerunt, & ad eum quem finxere, vt ad Deum confugerunt, solvant quos ipsis nodos exhibuimus; vel suam ipsi conscientiam persuadeant, vti post tam insignem audaciam ab impietate desinant, provt congruit ipsorum instituto, de quæsitis & ijs quæ objecta sunt dubitandi caussis. Si enim ibi nihilominus difficultates manent, postquam à divinitate defecerunt; quanto sanctius erat in cogitatione ac sensu de Deo inhærentes, quem à creaturis parentem ac effectorem contemplamur, nihil impium & nefarium de tanto Deo affirmare?

A λαβόντες ἐν αὐτῇ, ὡς ἐν ἑνὶ γένει σωτήριον. καὶ τε τὰ τῆς γῆς βλαστήματα, ἑκάστῳ ἐνυπάρχοντος τοῦ τεχνικοῦ περὶ τὰς ῥίζας καὶ τὰ φύλλα καὶ τοῖς ἐνδεχομένοις καρποῖς, καὶ τὰς διαφορὰς τῆς ποιότητος· οὕτως ἡμεῖς ὑπολαμβάνομεν περὶ πάντων τῶν ἐξ ἐπιπνοίας τοῦ ἁγίου πνεύματος συγγεγραμμένων, ὡς τῆς ἐπιδιδόσης τὴν ὑπὲρ ἀνθρώπου σοφίαν ἱερᾶς προνοίας διὰ τῶν γραμμάτων παρὰ χρῆσιν τῶν ἀνθρώπων, λόγια σωτήρια ἐνεσπαρκέναι, ὅς ἐστιν εἰπεῖν,

B ἑκάστῳ γράμματι καὶ ὃ ἐνδεχόμενον ἴχνη τῆς σοφίας· χρὴ μέντοι τὸν ἅπαξ παραδεξάμενον τοῦ κόσμου τὸν κόσμον εἶναι) ταύτας τὰς γραφὰς, πιστεύειν ὅτι ὅσα περὶ τῆς κτίσεως ἀπορεῖται τοῖς ζητοῦσι τὸν περὶ αὐτῆς λόγον, ταῦτα καὶ περὶ τῶν γραφῶν· ἔστι δέ γε καὶ ἐν τῇ κτίσει τινὰ ἀνθρωπίνῃ φύσει δυσεύρετα ἢ καὶ ἀδύνατα. καὶ διὰ τοῦτο κατηγορητέον τοῦ ποιητοῦ τῶν ὅλων, φέρε εἰπεῖν, ἐπεὶ οὐχ εὑρίσκομεν αἰτίαν βασιλίσκων κτίσεως, καὶ τῶν ἄλλων ἰοβόλων θηρίων.

C ἐνθάδε γὰρ ὅσιον τὸν ἀγνοοῦντα τῆς ἀσθενείας τοῦ γένους ἡμῶν, καὶ ὅτι τέχνης θεοῦ λόγοις μὴ πάσης ἀκριβείας τεθεωρημένοις οὐκ ἔστιν ἡμῖν ἀμήχανον, θεῷ ἀναλιδόναι τὴν τούτων γνῶσιν, ὕστερον ἡμῖν ἐὰν ἄξιοι κριθῶμεν φανερώσοντα ταῦτα περὶ ὧν νῦν εὐσεβεῖς ἐπεστήσαμεν· ὅτι πολλὰ ἀπόκειται ἐν αὐτοῖς δυσαπόδοτα ἡμῖν· εἰ γοῦν ἐπαγγελλόμενοι μὴ ὁ ἀποστῆναι τοῦ κόσμου τὸν κόσμον, καὶ * ὃ ἀνέπλασαν ὡς θεὸν * χ. ὃν

D περὶ τέχνῃ, λυέτωσαν τὰς προσαγομένας ὑφ' ἡμῶν αὐτοῖς ἀπορίας, ἢ ὁ ἑαυτῶν γε συνειδὼς πειθέτωσαν μὴ ὁ τηλικοῦτον τόλμημα τῆς ἀσεβείας ἀναπεπαῦσθαι, συμφώνως τῇ περὶ αὐτοῖς ὑποθέσει περὶ τῶν ζητουμένων, καὶ περὶ τῶν προσαγομένων αὐτοῖς ἀπορημάτων· εἰ γὰρ καὶ ἐνθάδε ἦν ἧττον τὰ ἀπορήματα μένει, ἀποστάντων τῆς θεότητος. πόσῳ ὁσιώτερον ἴσως μόνον τὰς ὅτι τῆς ἐννοίας τῆς περὶ θεοῦ, ἀπὸ τῶν κτισμάτων τοῦ γενεσιουργοῦ θεωρουμένου, μηδὲν

E ἄθεον καὶ ἀνόσιον περὶ τοῦ τηλικούτου ἀποφαίνεσθαι θεοῦ;

Ex eodem in 1. Psalmum Tomo.

Ἐκ τοῦ αὐτοῦ εἰς τὸν α'. ψαλμὸν τόμου.

Eodem interprete.

QVoniam in Numerorum loco singuli numeri vim & potestatem in rebus aliquam habent, qua vsus est opifex om-

Ἐπεὶ δὲ ἐν τοῖς περὶ ἀριθμῶν τόποις ἑκάστου ἀριθμοῦ δύναμιν τινα ἔχοντος ἐν τοῖς οὖσιν, ᾗ κατεχρήσατο ὁ τῶν ὅλων δημιουργὸς εἰς τὴν

πλὴν σύστασιν, ὅτε μὲν τῶν πάντων, ὅτε δὲ εἴδους τῶν ἐν μέρει, προσοτέον δεῖ καὶ ἐξιχνεύειν ἀπὸ τῶν γραμμάτων τὰ κατὰ ἀριθμὸν, καὶ ἑνὸς ἑκάστου αὐτῶν· οὐκ ἀγνοητέον* δὲ καὶ ὅτι καὶ ὁ τῶν Ἑβραίων ἐν δύο βιβλίοις, ὡς ἐξ ἑβδομήκοντα δύο, καὶ* εἴκοσιν. οἷς ὁ ἴσος ἀριθμὸς τῶν παρ' αὐτοῖς στοιχείων ἐστὶν, οὐκ ἄλογον τυγχάνει· ὡς γὰρ τὰ κδ' στοιχεῖα εἰσαγωγὴ δοκεῖ εἶναι εἰς τὴν σοφίαν καὶ τὰ θεῖα διδάγματα τοῖς γραπτοῖς τούτοις ἐντυπούμενα τοῖς ἀνθρώποις. ὅπερ στοιχείωσίς ἐστιν εἰς τὴν σοφίαν τοῦ θεοῦ, καὶ εἰσαγωγὴ εἰς τὴν γνῶσιν τῶν ὄντων τὰ κδ' θεόπνευστα βιβλία.

* Εν τῷ δ' τῶν Suid. ἀν. τῶν.
* Χ. τῶν εἴκοσι
* Χ. ἑκατὸν εἴκοσι δ'

A nium, interdum ad constitutionem vniversi, interdum ad speciem singulorum constituendam: animaduertenda sunt è Scripturis & perveſtiganda ea quæ ad ipſos numeros ſingillatim pertinent. Neque ignorandum eſt quòd veteris Teſtamenti libros, vt Hebræi tradunt, viginti & duo, quibus æqualis eſt numerus elementorum Hebræorum, non abs re eſſe: vt enim duæ & viginti literæ introductio ad ſapientiam & divinam doctrinam his formis impreſſam hominibus eſſe videntur; ſic ad ſapientiam Dei & rerum notitiam fundamentum ſunt atque introductio libri Scripturæ duo & viginti.

EX COMMENTARIO

in Pſalmum 1.

Interprete HENRICO VALESIO.

Εἰσὶ δὲ αἱ ἴκοσι δύο βίβλοι κατὰ ἑβραΐδα· ἡ παρ' ἡμῖν γένεσις ἐπιγεγραμμένη, παρ' οἷς δὲ ἑβραῖοι ἀπὸ τῆς ἀρχῆς τῆς βίβλου βρησίθ, ὅπερ ἐστὶν, ἐν ἀρχῇ· ἔξοδος, οὐελλεσμώθ, ὅπερ ἐστὶ, ταῦτα τὰ ὀνόματα· λευιτικὸν, οὐικρά, καὶ ἐκάλεσεν· ἀριθμοὶ, ἀμμεσφεκαδείμ· δευτερονόμιον, ἐλλε ἀδδεβαρίμ, ὅτι οἱ λόγοι· ἰησοῦς υἱὸς ναυῆ, ἰωσουὲ βὶν νοὺν· κριταὶ, ῥοὺθ, παρ' αὐτοῖς ἐν ἑνὶ σωφετίμ· βασιλειῶν πρώτη, δευτέρα, παρ' αὐτοῖς ἐν, σαμουὴλ, ὁ θεόκλητος· βασιλειῶν τρίτη, τέταρτη ἐν ἑνὶ, οὐαμμελεχ δαβίδ, ὅπερ ἐστὶ, βασιλεία δαβίδ· παραλειπομένων πρώτη, δευτέρα ἐν ἑνὶ, διβρὴ αἰαμίμ, ὅπερ ἐστὶ, λόγοι ἡμερῶν· ἔσδρας πρῶτος καὶ δεύτερος ἐν ἑνὶ, ἐζρᾶ, ὅ ἐστι βοηθός· βίβλος ψαλμῶν, σέφερ θιλλίμ. σολομῶντος παροιμίαι, μισλώθ. ἐκκλησιαστὴς, κοελεθ· ἆσμα ἀσμάτων, σὶρ ἀσιρίμ· ἠσαΐας, ἰεσαιά· ἱερεμίας, σὺν θρηνοῖς, καὶ τῇ ἐπιστολῇ ἐν ἑνὶ, ἱερεμία· δανιὴλ, δανιήλ· ἰεζεκιὴλ, ἰεζεχιήλ· ἰὼβ, ἰώβ· ἐσθὴρ, ἐσθήρ· ἔξω δὲ τούτων ἐστὶ τὰ μακκαβαϊκὰ, ἃ παρ' ἡμῖν σαρβὴθ σαρβανὲ ἐλ·

C Vnt autem viginti duo libri juxta Hebræos hi: primus qui à nobis Geneſis dicitur; ab Hebræis autem ex ipſius libri initio deſumptà appellatione vocatur Breſith, quod idem eſt ac, *In principio.* Exodus deinde, Hebræis Velleſmoth, ideſt, *Hæc ſunt nomina.* Tertius Leviticus, Hebræis Vaicra, ideſt, *Et vocavit.* Quartus Numeri, Hebræis Hammiſphecodim. Quintus Deuteronomium, Hebræis Helle haddebarim, ideſt, *Hæc ſunt verba.* Sextus, Ieſus filius Naue, Hebraice Iehoſue ben Nun. Septimus, Iudices, & Ruth, vnico volumine apud Hebræos comprehenſi, quod appellant Sophetim. Octavus, Regnorum liber primus & ſecundus: qui apud eos vnicum volumen conſtituunt, quod dicitur Samuel, hoc eſt, *Vocatus à Deo.* Nonus, Regnorum liber tertius & quartus, quos ipſi etiam in vnum volumen redigunt, & Vammelech David indigitant, hoc eſt, *Et Rex David.* Decimus, Paralipomenon liber primus & ſecundus, vno apud illos contenti volumine, quod vocant, Dibre hajamim, hoc eſt, *Verba dierum.* Vndecimus, Eſdras primus & ſecundus, qui apud eos vnicum conficiunt librum, quem vocant Eſra, ideſt, *Adjutor.* Duodecimus liber Pſalmorum, Hebræis Sepher tehillim. Decimus tertius Proverbia Salomonis, Hebræis Miſloth. XIV. Eccleſiaſtes, Hebræis Coheleth. XV. Canticum Canticorum, Hebræis Sir haſſirim. XVI. Eſaias, Hebræis Ieſaia, XVII. Hieremias cum Lamentationibus & Epiſtola, in vnum compactus volumen, quod ipſi vocant Irmia. XVIII. Daniel, Hebræis Daniel. XIX. Ezechiel apud Hebræos Ieezchel. XX. Iob, eodem apud Hebræos nomine inſignitus. XXI. Eſther, quomodo etiam Hebræi vocant. Extra horum cenſum ſunt libri Maccabæorum, qui inſcribuntur, Sarbet Sarbaneel.

EX COMMENTARIO IN PSALM. I. verſ. 5.

Interprete DIONYSIO PETAVIO.

HVjus loci autoritate freti ſimpliciores quidam ex fidelibus negant malos Resurrectionis compotes futuros, aut Dei judicio dignandos; neque cujuſmodi Resurrectionem, aut quale ſibi judicium fingant, aperte ſatis exprimunt. Ac licet ſuam de his ſententiam aperire videantur, ipſa illos inquiſitio convincet, oſtendetque nec quod conſequens eſt, ac cohærens ſervari ab illis poſſe, nec Resurrectionis ac judicij modum & rationem intelligi. Igitur ſi interrogemus cujuſnam ſit futura Resurrectio; corporum reſpondent, quæ nos modo circumdant. Inſtantibus nobis, totius illorum ſubſtantiæ, necne futura ſit; antequam diligenter iſtud expenderint, totius fore pronuntiant. Quod ſi nos ad illorum ſimplicitatem accommodantes, neque quicquam de fluxa ac mutabili corporum natura diſputantes, dubitando rurſum interrogemus, num vna ſanguis ille omnis reſurgat, qui ſectâ identidem venâ defluxerit, ac quicquid præterea carnis morborum vis abſumpſerit, necnon & pili omnes qui vnquam enati ſunt, an ij duntaxat qui ſub obitum noſtrum effloruerint: nonnunquam ad eam quæſtionem offendunt, ac Deo permittendum eſſe dicunt, vt quidquid voluerit, de ea conſtituat. Interdum vero velut aſſentiendo, ſolos illos nobiſcum reſurrecturos eſſe pilos aſſerunt, quos ſub vitæ exitum habuerimus. At qui magis inter illos ſtrenui ſunt, ne ſanguinis copiam omnem, qui ex corporibus noſtris plerumque ſecretus eſt, itidemque carnem omnem, quæ per morbos in ſudorem aut aliam ejuſmodi materiam abijt, in vnum conferre ſua oratione cogantur; qualia ſub mortem extiterint, reſurgere corpora noſtra prædicant.

Ἐν Νίνευϊ οἱ ἁπλούστεροι τῶν πεπιστευκότων ἐρμηνεύμενοι νομίζουσι τοὺς ἀσεβεῖς τῆς ἀναστάσεως μὴ * τυγχάνειν, καὶ τῆς θείας κρίσεως μὴ καταξιοῦσθαι, τί νοοῦντες τὴν ἀνάστασιν, καὶ ποταπὴν τὴν κρίσιν φανταζόμενοι, οὐ πάνυ σαφηνίζουσι· κἂν δόξωσι τοῦτον ἀποφαίνεσθαι, ἡ βάσανος αὐτοὺς διελέγξει, τὸ ἑξῆς ἀκολούθως σώζειν οὐ δυναμένους, μὴ κατανοήσαντας τὸν περὶ ἀναστάσεως καὶ κρίσεως τρόπον· ἐὰν οὖν πειραθῶμεν, τίνος ἡ ἀνάστασις γένεται; ἀποκρίνονται ὅτι τῶν σωμάτων, ὧν περικείμεθα νῦν· εἶτα προσπεραιτησάμενον ἡμᾶς, πότερον τῆς οὐσίας ὅλης ἀπαλλ, ἢ οὐχί; πρὶν βασανίσαι λέγουσιν, ὅτι τῆς ὅλης· ἐγὼ δὲ προσαπορήσωμεν συμπεριφερόμενοι τῇ ἀκεραιότητι ἀπαλ, καὶ οὐδὲν περὶ τοῦ ῥευστοῦ τῆς οὐσίας ἐξετάζοντες, εἰ συναναστήσονται τὰ ἀπορρυσθέντα ἐν φλεβοτομίαις αἵματα, καὶ αἱ σκληρότητες ἐν νόσοις τρίχες πᾶσαι αἱ ποτέ ῥυείσαι ἡμῖν, ἢ μόναι αἱ περὶ τὴν ἔξοδον θαλλόμεναι. ὅτε μὲν πρὸς κόπωσι καὶ τὴν γινομένην ἐξέτασιν, οἱόμενοι δεῖν ὑπεῖξαι τῷ θεῷ ὃ βούλεται περὶ τούτων ποιεῖν· ὅτε δὲ δοκοῦντες συγκαταθαίνειν, τὰς ὑπὲρ τέλειν τούτης τῆς ζωῆς θρίχας φασὶν ἡμῖν συναναστήσεσθαι· οἱ δὲ γενναιότεροι αὐτῶν, ἵνα μὴ ἀναγκάζωσι τὰ αἵματα συναγαγεῖν τῷ λόγῳ, τὰ πολλάκις ἀποκριθέντα τῶν σωμάτων ἡμῶν, καὶ τὰς μεταδημήσας σάρκας ἐν νόσοις, * ἱδρώτας, ἢ ὅταν δέποτε ὕλιν, φασὶ τὰ ὑπὲρ τέλη ἡμῖν ἀνίστασθαι σώματα.

D

Ex Tomo in quartum Pſalmum, ad illa verba:
pſal. 4. 6. Multi dicunt, quis oſtendet nobis bona?

Ἐκ τοῦ τόμου * τοῦ εἰς τὸν δ'. ψαλμόν. εἰς τό· πολλοὶ λέγουσι· τίς δείξει ἡμῖν τὰ ἀγαθά;

Interprete IOANNE TARINO.

CVm in magnâ controverſiâ & contentione verſetur, quænam bona & quænam mala ſint; & nonnulli affirment, nec bona, nec mala, arbitraria eſſe; vtpote qui voluptatem bonam, malum verò id quod moleſtum eſt pronuncient: alij verò in ijs ſolis quæ liberè ſuſcipiuntur bona & mala includant; & virtutes quidem earum-

Πολλῆς τοίνυν τοῖς αὐθεφίοις ζητήσεως τυγχανούσης περὶ τοῦ, τίνα τὰ ἀγαθὰ, καὶ τίνα τὰ κακὰ, καὶ τίνων μὲν ἀποφαίνεται τοῦ λεγόντων τὰ ἀγαθὰ καὶ τὰ κακὰ. ὡσπερεὶ τὴν ἡδονὴν ἀγαθὸν ἀποφαινομένων, κακὸν δὲ τὸ πονηρόν· ἑτέρων δὲ ἐν μόνοις περι-

αιρεσεις καταλειόντων τὰ ἀγαθὰ καὶ τὰ κακά, καὶ τὰς μὲ ἀρετὰς, καὶ τὰς κατ' αὐτὰς πράξεις μόνας ἀγαθὰ λεγόντων. τὰς δὲ κακίας καὶ τὰς κατὰ κακίαν ἐνεργείας κακά· τρίτον δὲ ὄντων τῶν μιγνυόντων, καὶ ἅμα ἐν παραιρέσεσι καὶ ἀπαιρέτοις λεγόντων εἶναι τὰ ἀγαθὰ, καὶ τὰ κακά· εἰκότως * ἐπειδὴ τῶν πιθανοτήτων παρειλκυσμένοι οἱ πολλοὶ τῶν πιστευόντων * φιλομαθοῦντες, εἰς τὸν περὶ ἀγαθῶν τόπον λέγοιεν ἂν ὅ· τις δείξει ἡμῖν τὰ ἀγαθὰ; ὅτι μὲν οὖν ἐν παραιρέσεσι ἐστι τὴ ἀγαθῶν φύσις, πᾶς ἐστιν ὁ ἀποδεχόμενος τὸν περὶ κρίσεως * λόγον, * ἀδιδάκτως ὁμολογήσαι αὐ· ἀγαθὸν γὰρ φύσιν εἶναι, ἐφ' ὧ ἀκούσεται τὸ· εὖγε ἀγαθὲ δοῦλε καὶ πιστὲ, ὅτι ὀλίγα ἦς πιστὸς, ἐπὶ πολλῶν σε καταστήσω· εἴσελθε εἰς τὴ χαρὰν τὸ κυρίου σὺ· ἀγαθὸν γὰρ ὁ ἀπὸ τὸ ἀγαθοῦ ἀνθρώπου ἐκ τῆς καρδίας αὐτοῦ προφερόμενον, ὡς ὁ σωτὴρ φησιν· ὁ ἀγαθὸς ἄνθρωπος ἐκ τὸ ἀγαθοῦ θησαυροῦ τῆ καρδίας αὐτοῦ προφέρει τὰ ἀγαθά· καὶ ἁπαξαπλῶς πᾶς καρπὸς δένδρου ἀγαθοῦ * ἀγαθὸν ὄντων, * ὡς ἀγάπη, καὶ εἰρήνη, καὶ χαρὰ, καὶ μακροθυμία, χρηστότης τε καὶ ἀγαθωσύνη, πίστις, καὶ πραότης, καὶ ἐγκράτεια· τὰ δὲ ἐναντία τούτοις κακά· * εἰ δὲ καὶ μὴ τῆ τῶν χριστοῦ διδασκαλίας ἐστί τι ἀγαθὸν, καὶ κακὸν, καὶ ἐν παραιρέσει ζητητέον· κἂν ἢ δέ τι κακὸν ἢ ἀγαθὸν ἐν παραιρέσεσι, ὡς ὕστερον ἐξετάσαντες τάχα δείξομεν· ἀλλ' ὅτι γε τὰ ἀπὸ τῶν μιγνυόντων τοῖς παραιρεῖ τὰ ἀπαιρέτα λεγόμενα, ἀγαθὰ αὐ εἶν καὶ κακά· ἐκφυοῖ γὰρ εἶναι τῶν ἀγαθῶν τὰ μὲ ἐν τῆ ἀεὶ ψυχῆ, τὰ δὲ ἀεὶ σώματι, τὰ δὲ ἐκτός. ὁμοίως δὲ καὶ τῶν κακῶν· καὶ ἀεὶ ψυχῆ μὲν, ἀρετὴ, καὶ τὰς κατ' ἀρετὴ πράξεις. ἢ κακίαν, καὶ τὰς κ' κακίαν πράξεις· περὶ σῶμα δὲ, ὑγίειαν, καὶ εὐεξίαν, καὶ κάλλος. ἢ νόσον, καὶ κακεξίαν, καὶ αἶρος· περὶ τὰ ἐκτὸς δὲ, πλοῦτον καὶ πενίαν, δόξαν καὶ ἀδοξίαν, εὐγλωσσίαν καὶ δυσγλωσσίαν· οἰόνται δέ τινες καὶ κατὰ τὰς γραφὰς ὁμοίως τὰ γνῶναι εἶναι τῶν ἀγαθῶν, καὶ τὰ τῶν κακῶν· τὰς γὰρ ἀρετὰς καὶ τὰς κακίας ποιοῦσαι εἶναι ἀγαθὰ καὶ κακὰ μὴ τὰ ὁμολογούμενα καὶ ὑφ' ἡμῶν ἐν ἀρετῇ, καὶ κακίᾳ, καὶ τῆ κατ' αὐτὰς πράξεσι, χρήσονται ῥητοῖς, τὰ τὰ σωματικὰ, καὶ τὰ ἐκτὸς δῆθεν ἀποφαινομένοις ἀγαθὰ, ἢ κακὰ τυγχάνειν· καὶ ἀεὶ μὲν ἀρετῶν καὶ κακῶν τὴ δεῖλέγειν, τῶν ἠθικῶν * παραγμάτων διδασκόντων δεῖν ἡμᾶς μὲ αἱρεῖσθαι δικαιοσύνῳ, καὶ φρόνησιν, καὶ σωφροσύνῳ, καὶ ἀνδρίαν, καὶ τὰς κατ' αὐτὰς πράξεις. ἐκκλίνειν δὲ τὰ τούτοις ἐναντία· δῆλον ὅ χρεία παραδείγματα εἰς τὰ τῶν παραιρεῖν ἀγαθά· σωματικὰ δὲ καὶ ἐκτὸς ἀγαθὰ,

* χ. ἐστὶ
* χ. φιλο-μαθοῦντες
* χ. τόπον
* χ. ἀδι-δάκτως
* χ. ἀγα-θὸς
* χ. ἡ δὲ ἐγκρά-τεια
* χ. γενη-μένων

A que actiones solas bona vocent, vitia autem & vitiosas actiones mala: tertium autem sit genus eorum qui hæc permiscent, & simul inter arbitraria & non arbitraria esse bona & mala dicunt, probabilitate inducti plerique fidelium discendi cupidi, ad locum de bonis meritò dixerint: *Quis ostendet nobis bona?* Naturam igitur bonorum eam esse, vt liberè suscipi aut omitti possint, nemo qui judicij rationem admittat, audeat dubitare; bonum quippe ait esse, vbi aliquis audiet: *Euge serve bone & fidelis, super pauca fuisti fidelis, super multa te constituam: ingredere in gaudium domini tui.* Et bonum est, quod à viro bono, ex corde, vt Seruator ait, profertur: *Bonus homo ex bono thesauro cordis sui profert bona.* Atque vt semel dicam, omnis fructus arboris bonæ, qui liberè suscipi potest, bonum est; vt charitas, pax, gaudium, patientia, benignitas & bonitas, fides, mansuetudo, continentia; his verò contraria, mala. An verò etiam ex Christi doctrina aliquid bonum sit, & malum, & arbitrarium, disceptandum est; & an bonum aliquid, aut malum sit in ijs quæ liberè suscipiuntur, vt postea expensis & examinatis illis, ostendemus. Nec verò quæ ab ijs afferuntur qui arbitrarijs non arbitraria miscent, bona & mala fuerint: illi enim existimant, bonorum alia in animâ, alia in corpore, alia externa esse, quemadmodum & mala. In animâ, esse virtutem & actiones à virtute profectas, vel vitium & actiones vitiosas. In corpore, sanitatem, robur, pulchritudinem; vel contrà, morbum, malam corporis habitudinem, & deformitatem. Externa denique, divitias, paupertatem, gloriam, ignominiam, nobilitatem, ignobilitatem. Tria item bonorum genera, & totidem malorum in Scripturis reperiri quidam existimant. Virtutes enim & vitia fatentes bona & mala esse, præter ea quæ apud nos in confesso sunt, in virtute ac vitio, & in actionibus quæ inde proficiscuntur, Scripturæ testimonijs vtentur, quæ res corporis, & externas, bona vel mala esse declarant: & de virtutibus quidem ac vitijs, quid verbis opus est, cùm disciplina morum doceat amplectendam nobis justitiam, prudentiam, temperantiam, fortitudinem, & ad earum normam exactas rationes; vitanda esse his contraria? Quare non opus est exemplis ad ea,

Matth. 25.

Luc. 6.

quæ ab arbitrarijs proficiscuntur, bona. Corporis autem & externa bona ex hujus expositione dicti multifariam demonstrabunt: sed impræsentiarum sufficit quædam apponere ex ijs quæ in Exodo, Leuitico, & Deuteronomio habentur. Vt promissiones ijs factæ, qui mandata seruant; atque vt minæ & execrationes in eos, qui transgrediuntur ipsa, vt quòd sanitas bonum sit, & morbus malum, in Exodo denunciari ostendet: *Si custodieris mandata mea & præcepta mea, morbum omnem, quem immisi Ægyptijs, non inducam in te: ego enim sum Dominus sanans te.* Quódque in Deuteronomio ad peccantes dicitur, videtur corporis plagas & morbos in malis reponere, in bonis vero sanitatem & robur corporis. Verba hæc sunt: *Si non obedieritis, vt faciatis omnia verba Legis huius scripta in libro hoc, vt timeatis nomen hoc honorandum & admirabile, Dominum Deum, incredibiles faciet Dominus plagas tuas, & plagas seminis tui, plagas magnas & admirabiles, morbos malos & plurimos: & convertit in te omnem plagam Ægypti malam, quam devitasti à conspectu ipsorum, & conglutinabitur tibi, & omnem mollitiem & omnem plagam non scriptam in libro Legis huius, adducet Dominus super te, donec exterminaverit te.* Et rursus perfringentibus mandata dicitur: *Immittam vobis febrim & arquatum morbum, & tabescentes oculos vestros, & animam vestram liquescentem.* Præterea in Deuteronomio pietatis & religionis desertoribus, rigorem cervicis insanabilem minatur. Bona verò externa qui volunt ex divinis literis polliceri, his vtentur Levitici verbis: *Si in mandatis meis ambuletis, & præcepta mea seruatis, & impleatis ipsa, dabo vobis pluviam in tempore suo, & terra dabit germina sua, & ligna camporum dabunt fructum suum, & excipiet vobis tritura vindemiam, & vindemia excipiet sationem, & comedetis panem vestrum in satietatem, & cum securitate habitabitis in terra vestra,* & cætera. Ex Deuteronomio hæc afferent: *Et erit, vbi Iordanem transieritis, in terram quam Dominus Deus dat vobis, & cavelitis vt omnia mandata eius, quæ ego vobis hodie præscribo, impleatis: & dabit te Dominus Deus tuus, esse super omnes, & venient super te omnes benedictiones hæ, & inuenient te, si audieris vocem Domini Dei tui. Benedictus tu in vrbe, & benedictus tu in agro, benedicti fœtus ventris tui, & ger-*

Exod. 15. 26.

Deuter. 28. 58, & seq.

Leuit. 26. 16.

Deut. 31. 24

Leuit. 26. 3. & seq.

Deut. 28. 1. & seq.

A ἐκ τῆς καθ' ὁ ῥητὸν ἐκ δοχῆς πολλαχόθεν διέξοισι· πλεῖω δὲ τὰ τῶ παρόντος ἀρκεῖ παραθέσθαι τινὰ ἐκ τῶν ἐν ἐξόδῳ, καὶ λευιτικῷ, & δευτερονομίῳ κειμένων, ὡς ἐν ἐπαγγελίαις μὲς τοὺς τηρεῦντας τὰς ἐντολάς. καὶ ὡς ἐν ἀπειλῇ καὶ κατάραις πρὸς τοὺς παραβαίνοντας αὐτάς. οὐ ὅτι τὸ ὑγιὲς ἀγαθὸν ὄντι, καὶ τὸ νόσος κακὸν, ἀπὸ τῆς ἐξόδου δείξει ταῦτα προλέγεσθαι· ἐὰν τηρήσῃς τὰς ἐντολάς μου καὶ τὰ προστάγματά μου, πᾶσαν νόσον ἣν ἐπήγαγον

B τοῖς αἰγυπτίοις, οὐκ ἐπάξω ὅτι σε. ἐγὼ γὰρ εἰμι κύριος ὁ ἰώμενός σε· καὶ ὁ ἀπὸ τῆς δευτερονομίας δὲ πρὸς τοὺς ἁμαρτάνοντας λεγόμενον ἀποτονθύνει αὐ κακὸν μὲν πρισαίνειν τὰς σωματικὰς πληγὰς καὶ τὰς νόσους, ἀγαθὸν δὲ δηλονότι, καὶ τὸ ὑγιάσαι, καὶ τὸν τῆς σώματος ῥῶσιν· ἔχει δὲ ὅτως ἡ λέξις· ἐὰν μὴ ἀκούσητε πιστῶ πάντα τὰ ῥήματα τῆς νόμου τούτου τὰ γεγραμμένα ἐν τῷ βιβλίῳ τούτῳ, φοβεῖσθαι τὸ ὄνομα τὸ ἔνδοξον, καὶ τὸ θαυμαστὸν τοῦτο, κύριον τὸν

C θεὸν, καὶ παραδοξάσει κύριος τὰς πληγάς σου, καὶ τὰς πληγὰς τῆς σπέρματός σου, πληγὰς μεγάλας καὶ θαυμαστὰς, καὶ νόσους πονηρὰς καὶ *πλείστας. καὶ ἐπιστρέψει ὅτι σε πάσαν τὸν πληγὸν ἀιγύπτου τὸν πονηρὸν, ὃν διωλαβοῦ ἀπὸ προσώπων αὐτῶν. καὶ κολληθήσεταί σοι. καὶ πᾶσα μαλακίαν, καὶ πᾶσαν πληγὸν τὸν μὴ γεγραμμένον ἐν τῷ βιβλίῳ τῶ νόμου τούτου ἐπάξει κύριος ὅτι σε, ἕως ἂν ἐξολοθρεύσῃ σε· & πάλιν τοῖς παραβαίνοσι τὰς ἐντολὰς

D λέγεται ὅ· ἐπιπέμψω ὑμῖν πυρετὸν, καὶ ἴκτερον, καὶ σφακελίζοντας τοὺς ὀφθαλμοὺς ὑμῶν, καὶ τὴν ψυχὴν ὑμῶν ἐκτήκουσα· πρὸς τούτοις καὶ ἐν τῷ δευτερονομίῳ τοῖς ἀφισαμένοις τῆς θεοσεβείας ἀπειλῶ λόγῳ ὀπαθόπονον ἀείστον· τὰ δὲ ἐκεῖσε ἀγαθὰ οἱ βουλόμενοι κατὰ νόμον θεῖον ἐπαγγέλλεσθαι λόγον, τοῖς μὴ ἀπὸ τῆς λευιτικοῦ, τούτοις χρήσονται· ἐὰν ἐν τοῖς προστάγμασί μου πορεύνωσι, καὶ τὰς ἐντολάς μου φυλάσσωσι,

E καὶ ποιῶσι αὐτὰς, δώσει τὸν ὑετὸν ὑμῖν ἐν καιρῷ αὐτοῦ, καὶ ἡ γῆ δώσει τὰ γενήματα αὐτῆς, καὶ τὰ ξύλα τῶν πεδίων δώσι τὸν καρπὸν αὐτῶν. καὶ καταλήψεται ὑμῖν ὁ ἀμητὸς τὸν τρυγητὸν. καὶ ὁ τρυγητὸς καταλήψεται τὸν σπόρον. καὶ φαγεσθε τὸν ἄρτον ὑμῶν εἰς πλησμονὴν. καὶ κατοικήσετε μετ' ἀσφαλείας ὅτι τῆς γῆς ὑμῶν. καὶ τὰ ἑξῆς· ἐκ δὲ τῆς δευτερονομίας τοῖς χρήσονται· καὶ ἔσται ὡς ἂν διακούσητε τὴν ἐντολὴν εἰς τὸν θεὸν ὃν κύριος ὁ θεὸς δίδωσιν ὑμῖν, καὶ φυλάσσεσθε ποιῶν πάσας τὰς ἐντολὰς αὐτοῦ, ἃς ἐγὼ ἐντέλλομαί σοι σήμερον. καὶ δώσει σε κύριος ὁ θεὸς σου ὑπεράνω πάντων. καὶ ἔξεσιν ὅτι σε πᾶσαι αἱ εὐλογίαι αὗται, καὶ εὑρήσουσί σε ἐὰν ἀκούσῃς τῆς φωνῆς κυρίου τοῦ θεοῦ σου· εὐλογημένος σὺ ἐν πόλει. καὶ εὐλογημένος σὺ ἐν ἀγρῷ. εὐλογημένα τὰ *ἔγγονα

Exod. 15. 26.

Deuter. 28. 58.

Leuit. 26. 16.

Deut. 31. 24

Leuit. 26. 3.

Deut. 28. 1.

τῆς κοιλίας σου, καὶ τὰ γενήματα τῆς γῆς σου, καὶ τὰ βυκόλια τῶν βοῶν σου, καὶ τὰ ποίμνια τῶν προβάτων σου· εὐλογημένη αἱ ἀποθήκαί σου, καὶ τὰ ἐγκαταλείμματά σου, καὶ τὰ ἑξῆς· ὡς πάλιν ἐκ τῶν ἐναντίων τοῖς ἀσεβοῦσι λέγεται τό· ἐπικατάρατος σὺ ἐν πόλει, καὶ ἐπικατάρατος σὺ ἐν ἀγρῷ. ἐπικατάρατοι αἱ ἀποθήκαί σου, καὶ τὰ ἐγκαταλείμματά σου. ἐπικατάρατα τὰ τέκνα τῆς κοιλίας σου, καὶ τὰ γενήματα τῆς γῆς σου. ἐπικατάρατα τὰ βυκόλια τῶν βοῶν σου, καὶ τὰ ποίμνια τῶν προβάτων σου· καὶ ἄλλα δὲ δυσεξαρίθμητα * οἵοιτοι οἱ βυκόλοι ἐν σωματικοῖς καὶ τοῖς ἐκτὸς εἶ) ἀγαθὰ καὶ κακά· ἐφάψονται τε καὶ τῶν εὐαισθήτων λέγοντες τὸν σωτῆρα γεγηθότα, καὶ ὡς κακὰ ἀφῃρημένα ἀπὸ τῶν ἀνθρώπων * τὴν πυρώτητα τοῦ σωματικοῦ, καὶ τοῦ κωφότητα, καὶ τὴν πάρεσιν τῶν μελῶν, καὶ πάσης νόσου. καὶ πάσης μαλακίας τὸν σωτῆρα τελεσιουργήσαντα, ἀγαθὰ αὐτὰ τῶν * τῶν σωζομένων κακῶν δωρούμενον, τό, τε δίκαιον τὸν σωματικὸν, καὶ ὁ ἀκουστικὸν, καὶ τοῦ ἄλλου ὑγίειαν καὶ ῥῶσιν. καὶ δυσωπήσοιτό σε φάσκοντες, εἰ μὴ καὶ ἡμεῖς ὁμολογήσομεν κακὸν εἶ) ὁ δαιμονιᾶν καὶ ὁ σεληνιάζεσθαι· ὡς πάλιν ἐκ τῶν ἐναντίων ἀγαθὸν ὁ τούτων ἀπαλλάττειν· ἀλλὰ καὶ οἱ ἀπόστολοι χαρίσματα ἰαμάτων, καὶ ἐνεργήματα δυνάμεων ἐπιτελοῦντες, κατ' αὐτὸ τὸ ἐνεργεῖν ἀγαθὰ ἐποίουν τοῖς ἀνθρώποις, καὶ κακῶν αὐτοῖς ἀπήλλαττον· ἀγαθὸν σοῦσι δὲ οἱ τοῦτο λέγοντες καὶ ἐπὶ τῷ μόνον τὰ ἀγαθὰ, φάσκοντες ὁ, κακὸν εἶ) τὸν πόνον, * ἤτοι ὁ τοῖς ἁμαρτάνουσι ἐν πυρὶ αἰωνίῳ παραδίδοσθαι· εἰ δὲ κακὸν ὁ πόνος, ἀνάγκη τοῦ λιθινοῦ ἀγαθὸν εἶ)· ἀφῆ μὲ οὖν ἐκ τῶν εἰρημένων τὰ δυνάμενα ἐπὶ πλεῖον δυσωπῆσαι τοῖς μὴ οἷοί τε λύσαι τὰ προσαγόμενα, ἀεὶ τὸ τέλος τῆς τῶν ἀγαθῶν εἶ), καὶ τέλος τῶν κακῶν τὸν λόγον τῶν γραφῶν· τούτου πίνων τοῦ ἀπάτου ὁ μόνον οἱ ὁμολογουμένως ἀκέραιοι τῶν πεπιστευκότων λιπάτουσι. ἀλλὰ καὶ τινες τῶν ἐπαγγελλομένων σοφίαν τοῦ κτῆσιν, οἰόμενοι τὸ δημιουργοῦ τοιαῦτα δὲ ἔνας εἶ) ἐπαγγελίας. καὶ πόρρω τῶν ἀπὸ τῆς λέξεως δηλουμένων μηδὲν σημαίνεσθαι κατὰ τὰς ἀπειλάς· πρὸς πολλοὺς πίνων τοῖς τὰ τοιαῦτα ἐκ τῶν γραφῶν ὑπολαμβάνουσι ἐπαπορητέον εἰ πεπτώκασι τὸν τόμον οἱ προφῆται ὧν ἁμαρτήματα ὁ κατηγορεῖται· ὅς ἠλίας ὁ ἀκτημονέστατος, ὡς μηδὲ ἄρτον ἔχειν τῆς ἑαυτοῦ φαγεῖν, καὶ ἀφ' τοῦτο πέμπεσθαι πρὸς γυναῖκα ἐν Σαρεπτὰ τῆς σιδωνίας· καὶ ἐλισσαῖος ὁς πρὸς τῇ Σουναμίτιδι βραχυτάτῳ ἔλαβε κατάλυσιν, καὶ * σκιμπόδιον, καὶ λυχνίαν ὀλίγην, ὃς καὶ ἀρρωστήσας ἐτελεύτησε· καὶ ἠσαΐας ὁ περιοδεύς γυμνὸς καὶ ἀνυπόδετος πεζεύειν ἔτεσι· καὶ ἱερεμίας ὁ ἐμβληθεὶς εἰς λάκκον βορ-

A mina terræ tuæ, & armenta boum tuorum, & greges pecudum tuarum: benedictæ apothecæ tuæ, & reliquiæ tuæ, & cætera. Vt ex contrario impijs dicitur: *Execrabilis tu in ciuitate, & execrabilis tu in agro: execrata horrea tua, & reliquiæ tuæ: execrabiles filij ventris tui, & germina terræ tuæ: execrata armenta boum tuorum, & greges pecudum tuarum*: & alia innumera proferre possunt, qui in rebus corporis & externis bona & mala esse volunt. Deut 28. 16. & seq.

B Evangelium quoque attingent, & dicent Servatorem, cùm venit, tanquam mala, hominibus abstulisse corporis cæcitatem, surditatem, & membrorum resolutionem, & morbum omnem, & omnem infirmitatem sanavisse, datis bonis pro malis prioribus, & perspicacitatem corporis, & auditum, & aliam sanitatem, & robur: & verecundabere cùm ex te quærent, an non malum quoque esse arbitremur, à dæmone vexari & lunaticum esse; vt contra ab ijs liberari, bonum. Sed & Apostoli qui dona sanandi & opera virtutum perficiebant, in eo ipso bonis homines afficiebant, & malis ipsos liberabant. Ad futurum denique seculum

C transgredientur, qui hæc sentiunt, & dicent malum esse dolorem, sive peccatores æterno igni adjudicari. Si verò malum est dolor, voluptatem bonum esse necesse est. Ex his manifesta sunt ea quibus maximè commoveri possint, qui argumenta illa, quæ ex Scripturarum sententia tria esse bonorum & malorum genera ostendunt, dissolvere non possunt. Hoc igitur errore non solùm qui nudam & simplicem fidem habent circumventi sunt, sed & eorum nonnulli qui sapientiam in Christo profitentur; eas esse Opificis promissiones, & præter sonum dictionum nihil minis illis significari opinantes. Ab ijs igitur omnibus,

D qui ista è Scripturis confici existimant, quærendum est, Legémne servaverint Prophetæ, quorum peccata non reprehenduntur: vt Elias pauperrimus, qui ne panem quidem quem ederet habebat; ideóque missus ad mulierem in Sarephtha Sidoniæ: & Elisæus qui apud Sunamitidem angustissimum accepit domicilium, & scamnum, & vilem lychnulum, qui & ægritudine obijt: & Esaias, qui nudus & excalceatus trien-

E nium ambulavit: & Hieremias, qui & in foveam cœni conjectus est, & semper ludi-

brio habitus, vt etiam solitudinem optaret: & Ioannes, qui in solitudinibus habitabat, & præter locustas & mel agreste cibi nihil sumebat, pelle succinctus lumbos, & villis cameli amictus. Hos enim Legem servasse fatebuntur. Quæremus ergo, an quæ bona existimant, ijs adfuerint qui Legem servaverunt: quod cùm demonstrare non possint, eò redigentur, vt dicant falsas esse promissiones, quæ pijs & religiosis fieri dicuntur; vel si veræ sint, altiori sensu interpretandas esse: si ad reconditum sensum coacti venerint, destruetur eorum opinio, quòd morbum corporis & quæ externa putantur mala impijs Lex minitetur, vel sanitatem corporis polliceatur, & opes ijs qui Deo adhęserint. Quomodo verò stultum non sit, in malis gloriari & lætari, qui ijs tenentur? Si enim malæ sunt angustiæ, & ait Apostolus se in malis gloriari, id verò stultum est, nec stultus est Apostolus: certè mala non sunt illa quibus vir sanctus exercetur, qui penitus afflictus non coartatur; inops non derelinquitur; tentatus in mortem non infertur; & cùm mendicus censeatur, multos ditat; cùm nihil possidere credatur, omnia possidet: fidelis enim est totus mundus divitiarum; infidelis, ne obolus quidem. Præterea ex eorum opinione, qui tria bonorum genera & totidem malorum in Scripturis reperiri posse affirmant, consequens est justos in plurimis semper malis esse, cùm vera sit prophetia hæc, quæ dicit: *Multæ*
Psal. 33. 20. *angustiæ justorum.* Neque verò intempestivum fuerit ea quæ Iob acciderunt, in eorum reuocare memoriam, qui ea mala esse putant: vt postquam fortissimè perfunctus est ijs quæ circumstabant certaminibus,
Iob. 40. 3. de ipso liber ait: *An putas aliam ob caussam me tecum esse collocutum, nisi vt justus appareres?* Si enim non aliter Iob apparet justus, quam quòd hi & ille eum casus circumvenerint, quomodo nunc vocaverimus, quæ caussæ fuerunt, cur justitia ipsius eluceret? Ex his etiam colligere licet, neque Diabolum viro sancto malum esse. Iob igitur Dia-
Rom. 8. 28. bolus malum non erat: *quia diligentibus Deum, omnia in bonum Deus administrat, ijs qui juxta propositum vocati sunt.* Præterea dicemus non satis apparere, justum earum fore benedictionum participem quæ in Scripturis positæ bona existimantur: multæ quippe de viro illo sancto historiæ si expendantur, istam interpretationem refellunt. Quis enim fœneratorem sanctum esse sanus

A δόξου, καὶ ἀεὶ μυκτηριαθεὶς, ὥστε καὶ ἐρημίαν οἰκῆσαι εὔξασθαι· καὶ ὁ Ἰωάννης ὁ ἐν τῇ * ἐρημίᾳ διατρίβων, καὶ πλὴν ἀκρίδων καὶ μέλιτος ἀγρίου μηδενὸς μεταλαμβάνων, δέρματι περιεζωσμένος τὴν ὀσφύν, καὶ ἀπὸ τριχῶν καμήλου ἠμφιεσμένος· ὁμολογήσουσι γὰρ αὐτοὶ τετηρηκέναι τὸν νόμον, καὶ ἀπαιτήσομεν εἰ ἃ νοῦσιν ἀγαθὰ τοῖς τετηρηκόσι τούτοις ὑπῆρκται· οὐκ ἔχοντες δὲ δεῖξαι, περικλειόμεθα πάντες εἰς ὃ, ἤτοι ψευδεῖς εἰσὶ πᾶς ἐπαγγελίας τὰς
B λεγομένας διδόσθαι τοῖς θεοσεβέσιν, ἢ δηνεῖς τυγχανούσας ἀναγωγῆς δεῖσθαι· εἰ δὲ ἐπ' ἀλληγορίαν ἀναγκασθέντες ἔλθοιεν, ἀθετηθήσεται αὐτῶν ἡ ὑποδοχὴ ὑπὲρ τὸ τὸν νόμον ἀπειλῆν νόσον σωμαλικὴν, καὶ τὰ ὀκνῆς νομιζόμενα κακὰ τοῖς εἰσεβεῖν. ἢ ἐπαγγέλλεσθαι ὑγιαίνοντα εἶναι τὰ σώματα, καὶ περιουσίαν ἔσεσθαι τοῖς τῷ θεῷ κατακολουθοῦσι· πῶς δὲ οὐκ ἀλίθιον ἐπὶ τοῖς κακοῖς μέγα φρονεῖν καὶ αὐχεῖν τοὺς ὄντας ἐν αὐτοῖς; εἰ γὰρ κακὰ αἱ θλίψεις, φησὶ δὲ ὁ ἀπόστολος καυχᾶσθαι ἐν κακοῖς,
C τοῦτο δὲ ἀλίθιον, καὶ ὁ ἀπόστολος οὐκ ἀλίθιος. οὐκ ἄρα κακὰ τὰ τοιάδε γυμνάσματα τοῦ ἁγίου. ὅστις ἐν πάσῃ θλιβόμενος, οὐ στενοχωρεῖται. ἀπορούμενος, οὐκ ἐγκαταλείπεται. περιαιρούμενος, οὐ θανατοῦται. νομιζόμενος εἶναι πένης, πολλοὺς πλουτίζει. καὶ ὑποτιμωμενόμενος μηδὲν κεκτῆσθαι, πάντα κατέχει· τοῦ γὰρ πιστοῦ ὅλος ὁ κόσμος τῶν χρημάτων. τοῦ δὲ ἀπίστου, οὐδὲ ὁβολός· ἐπὶ δὲ ἐπὶ τοῖς ὑποτιμωμένοις καὶ πολὺ χρυσὸν τῶν
D ἀγαθῶν εἶναι, δῆλον δὲ ὅτι οὐ τῶν κακῶν, τοῖς δικαίοις ἀεὶ ἐν πολλοῖς κακοῖς εἶναι. δηνεύουσης τῆς λεγούσης προφητείας· πολλαὶ αἱ θλίψεις τῶν δικαίων· οὐκ * ἄρα δὲ καὶ τῶν παρ' ἡμῶν συμβεβηκότων ὑποτιμῶσαι τοὺς οἰομένους τάδε πάντα κακὰ εἶναι· ὡς ὁ χρηματισμὸς μὲν δὲ ἐνεργεῖν δυναμένα τοὺς προιστάντας ἀγῶνας, φησὶν· οἴει δὲ με ἄλλως σοι κεχρηματικέναι, ἢ ἵνα δικαιωθῇς δίκαιος; εἰ γὰρ οὐκ ἄλλως δικαιωθήσεται ὁ ἰὼβ δίκαιος ἢ οὐκ τοῦ τάδε πάντα, * καὶ
E τοῦ τάδε αὐτὸ κακὰ λεγομένου ὑπῆρξεν, τὰ αὐτὰ τοῦ δικαιωθῆναι αὐτὸν τῶν δικαιοσυνῶν; ἐπόμενα δὲ αὐτοῖς εἴη, μηδὲ τὸν διάβολον παρ' ἀξίαν κακὸν τυγχάνειν· παρ' ἣν ἰὼβ ὁ διάβολος κακὸν οὐκ ἦν. ἐπὶ τοῖς ἀγαπῶσι τὸν θεὸν πάντα συνεργεῖ εἰς ἀγαθὸν ὁ θεὸς, τοῖς κατὰ πρόθεσιν κλητοῖς οὖσιν· ἐπὶ δὲ τούτοις τοῦδε ὁ σπαρεὶς εἶναι φαμὲν ὁ τὸν δίκαιον ἐν ταῖς γραφαῖς ἐστιν ὁ ῥητὸν βασιλείας ἔσεσθαι τῶν ἐν ταῖς γραφαῖς ἐγκειμένων νομιζομένων ἀγαθῶν· πολλὰ γὰρ ἰσχύει ἡ τοῦ ἀγίου ἐξεταζομένη ἐναντιοῦται τοιαύτῃ οἰκονομίᾳ· καὶ ἀδόκητον δεῖ ὁ ὑπολαμβάνειν δόμενον τὸν ἅγιον ἔσεσθαι, πολλῶν ἐθνῶν τραπέζας * πόλιν ἀδόκητον

* Χ. ἐρήμοις

* Χ. ἐκεῖνοι

* Χ. τοῦ τοῦ τῷ κακὸ

* Χ. πολ.

τα, καὶ παρεκπίπτοντα περὶ τὰς δόσεις, καὶ λή- A existimet, qui multis gentibus mensas in ci-
ψεις, καὶ ποιοῦντα πρᾶγματα ἀπηγορευμένα· vitate aperiat, & in dando & accipiendo
ὁ ἀργύριον γὰρ αὐτοῦ οὐκ ἔδωκεν ἐπὶ τόκῳ, καὶ occupetur, & res vetitas faciat? *Pecuniam* Psalm. 14.
δῶρα ἐπὶ ἀθῴοις οὐκ ἔλαβε, καὶ ὁ ποιῶν ταῦτα *enim suam non dedit fœnori, & munera super*
innocentes non accepit: & qui facit hæc, non
οὐ σαλευθήσεται εἰς τὸν αἰῶνα· καὶ κατὰ τὸν ἰεζε- *commovebitur in æternum.* Et in Ezechiele: Ezech. 18.8
κιήλ· ὁ ἅγιος ὅτι τόκῳ καὶ πλεονασμῷ οὐκ *Sanctus fœnori & lucro pecuniam non occu-*
ἔδωκε τὸ ἀργύριον· τὸ γὰρ καὶ πυρετὸν νομίζειν *pavit.* Sed & febrim propter peccata acci-
διὰ τὰς ἁμαρτίας γίνεσθαι, ἀπαιδεύτων εἰς ὑπερβολὴν ὅτι δόγμα. πολλάκις τῶν αἰτιῶν
τῆς ποιᾶδε νόσου περιόντων· ἢ γὰρ διὰ τὸ περιέχον, ἢ διὰ ποιάδε ὕδατα, ἢ διὰ τοι- B
αύσδε τροφάς· καὶ εἰ ἄθλα τοῖς δικαίοις ὑγεία καὶ πλοῦτος, ἐχρῆν μηδένα τῶν ἀσιβῶν ὑγιαίνειν, μηδὲ πλουτεῖν. ὑγείαν γὰρ τῷ τοιάνδε καθίστασθαι τῆς ψυχῆς ζητητέον, καὶ πλοῦτον τὸν κατὰ τὸν σολομῶντα λύδον τυγχάνοντα τῆς ψυχῆς, λέγοντα· λύδον ἀνδρὸς ψυχὴ ὁ ἴδιος πλοῦτος· φθονέον γὰρ πενίαν καθ' ἑῶ ἀναλήψεται· πλουτοῦς γὰρ οὐκ ὑφίσταται ἀπειλῶ· ἔτι δὲ τραύματα, καὶ μώλωπας, καὶ νόσους * ὀκλαπτέον, τὰ γενόμενα διὰ τῶν κακίαν τῶν ἀπροσκτούσας C
ψυχάς. περὶ ὧν καὶ ὁ προφήτης μέμφεται τοὺς ἐν τοῖς τοιούτοις τυγχάνοντας, λέγων· ἀπὸ ποδῶν, ἕως κεφαλῆς οὔτε τραῦμα, οὔτε μώλωψ, οὔτε πληγὴ φλεγμαίνουσα· οὐκ ἔστι μάλαγμα ἐπιθεῖναι, οὔτε ἔλαιον, οὔτε καταδέσμους· ταῦτα μὲν οὖν ἀνάρχη τοῖς μὴ πόνου ἀμελοῦσι, πρὸς δὲ ἀπὸ τούτων ἑαυτοῖς ἀμφιεξαμβρόοις τὰ πεπαιωνικὰ ῥητὰ τῶν γραφῶν, ὀπτεύοντες τὴν ἀξίαν νοῦν τῆς ἐνεργείας τοῦ ἁγίου πνεύματος· ὅπερ δὲ ὑπὲρ τοῦ σιωπᾶν τοῖς οἰομένοις πάνδε D
δεῖ τὰ ἀγαθὰ τὰ τοῖς ἁγίοις δοθησόμενα, καὶ πάνδε τὰ κακὰ τοῖς ἀμφιταλαίς, καὶ ταῦτα προσδεκτέον· ὅτι πόνος ὁ ἀγὼν τι, ἐλαχιστόν ἐστι τοῦ δὶ ὅ ἐστιν. οἷς τομαὶ, καὶ καυτῆρες, καὶ ἐμπλαστροιδὶ ὑγείας ἀναλαμβανόμενα, βάπτοντα τυγχάνει τῆς ὑγείας· κἂν ὡς ἐν ἰατρικοῖς δὲ βοηθήμασι, ταῦτα λέγοιτο ἀγαθὰ, χρὴ ἀκολουθεῖν ὅτι οὐκ ἔστι τελικὰ ἰατρικῆς ἀγαθὰ, ἀλλὰ ποιητικὰ· τελικὸν γὰρ τῷ ἰατρικῷ ἀγαθὸν, ἡ τοῦ σώματος ὑγεία· ὅτῳ τοίνυν καὶ εἰ E
πάνδε τὰ ἐντολὰς τηρητέον ὑπὲρ τοῦ τῶνδε τῶν ἀγαθῶν τυχεῖν. τὰ γὰρ ἄθλα τὰ σωματικὰ ὄντα, καὶ τὰ ἀκτῆς. αἱ ἀγαθαὶ πράξεις ἔσονται οὐκ ἀγαθαὶ ὡς τελικὰ, ἀλλ' ἢ ἀεὶ ὡς ποιητικὰ ἀγαθῶν. τὰ ἔσται διαφέρον ὁ πλοῦτος ὃν οἴονται ἐπαγγέλλεσθαι τῷ γραφῷ, καὶ ἡ τοῦ σώματος ὑγεία, τῆς δικαιοσύνης, καὶ αὐτῆς δὲ τῆς ὁσιότητος, καὶ τῆς εὐσεβείας, καὶ τῆς θεοσεβείας τῶν τηλικούτων εὐδοξαγαθημάτων· ἄρα καταδέξασθαι, ἀνθρώπων ὄντι ὁ ἀξίωμα τῆς ἀρετῆς μὴ γινωσκόντων, ἀλλὰ τὰ ὑλικὰ αὐτῆς προτιμώντων· πόνων γὰρ ὄντων ἀπροσώπων τῶν

exist.

enim suam non dedit fœnori, & munera super innocentes non accepit: & qui facit hæc, non commovebitur in æternum. Et in Ezechiele: Ezech. 18.8 *Sanctus fœnori & lucro pecuniam non occupavit.* Sed & febrim propter peccata accidere, nemo nisi admodum rudis & ignarus existimet, cùm hujus morbi caussæ sæpe manifestæ sint: aut enim propter continentem aërem, vel propter tales aquas; vel propter talia alimenta: &, si justis sanitas & divitiæ præmia proponuntur, neminem improbum sanum aut divitem esse oportebat. Sed sanitas recta animi constitutio quærenda est: divitiæ verò, quæ Solomonis sententiâ, pretium animæ viri sunt: *Pretium*, inquit, *animæ viri divitiæ ipsius.* Prov. 13.8 Paupertas verò fugienda est, de qua scriptum est: *Pauper autem non subit minas:* Prov. ibid. vulnera autem & vibices & morbi accipiendi sunt, quæ propter vitium dissolutis mentibus eveniunt: vnde & Propheta, eos qui in ijs sunt reprehendit: *A pedibus*, inquit, *vsque ad caput, neque vulnus, neque vibex, neque plaga inflammata: non est medicamentum cur imponatur, neque oleum, neque alligatura.* Esai. 1.6 Hæc itaquè vel ijs qui planè non negligant, sufficiunt vnde collectis sibi scripturæ dictis quæ repugnare videntur, actionis sanctæ Spiritus dignam intelligentiam assequi studeant. Præterea vt ijs os occludatur, qui bona esse, quæ sanctis danda sunt arbitrantur; mala, quæ malis, hæc videntur adjicienda: omne quod est propter aliquid, minus est eo propter quod est: quemadmodum sectiones, vstiones, & emplastra, quæ propter sanitatem sumuntur, minora sunt sanitate. Etsi hæc, vt in medicinæ auxilijs bona dicantur, ita est accipiendum, vt non sint bona finis, sive vltima medicinæ, sed efficientiâ. Bonum autem finis in medicinâ, corporis sanitas est. Sic igitur, si mandata hæc servanda sunt, vt bona hæc consequamur; præmia autem bona corporis & externa sunt, bonæ actiones bonæ non erunt, vt vltimæ ac perficientes, sed vt efficientes bona, & præstabunt divitiæ, quas polliceri Scripturam putant, & corporis sanitas, à justitiâ, & ab ipsa sanctimoniâ, & pietate, & religione tantis & tam præclaris actionibus: quæ admittere hominum est, qui virtutis dignitatem ignorant, sed res crassas & humiles ipsi anteponunt. Omnium enim est absurdissimum dicere, præclaris facinoribus præstare divi-

tias, & corporis ſanitatem: cui nefariæ do-
ctrinæ affixi nonnulli crediderunt, fore vt
excitatis corporibus, in vitam reduces jux-
ta primas illas promiſſiones, edamus hos
& illos cibos, & bibamus; aliqui, vt libe-
ros etiam quæramus. Hæc ſi ad Ethnicos
pervenerint, magnum ſtoliditatis & ſtulti-
tiæ probrum Chriſtianiſmo affigent, cùm
meliora ſentiant à fide alieni: nos verò,
quod ex ſacrorum librorum accuratâ lectio-
ne perſpicere potuimus, jam apponemus.
Dicebamus enim placere nobis, in arbitra-
rijs & non arbitrarijs bona & mala eſſe. Ve-
rum inter arbitraria bona non enumerabamus valetudinem, ſanitatem, formam, glo-
riam, divitias; & quantum eniti potuimus, dubitationem omnem breviter ſolvere co-
nati ſumus. Quænam ergo bona ſint, quæ
liberè non ſuſcipiuntur, nunc dicendum
eſt, quoniam verum eſt id: *Niſi Dominus*
ædificaverit domum, fruſtra laboraverunt qui
ædificant eam; & : Niſi Dominus cuſtodierit ci-
vitatem, fruſtra vigilat qui cuſtodit eam.
Ædificat domum quicumque proficit: cu-
ſtodit ciuitatem, quicumque perfectus: va-
num autem opus ædificantis, & vana cuſto-
dia ſervantis, niſi Dominus ædificaverit, &
Dominus cuſtodierit. Extra liberam voluntatem noſtram fuerit bonum, virtus Domi-
ni, quæ ædificantis ędificationem adjuvat,
& ei opitulatur, vnáque cùm eo ędificat,
qui ædificationem per ſe conſummare non
poteſt: idem de cuſtoditâ civitate ſentien-
dum eſt. Et quemadmodum ſi dicerem bo-
num agriculturæ, quod fructum efficit,
mixtum eſſe ex libertate quæ in arte eſt agri-
colæ, & non arbitrario quod à providen-
tiâ eſt, propter aëris temperiem & imbris
ſufficientem copiam: ſic bonum ejus, quod
eſt rationis compos, mixtum eſt ex volun-
tate ipſius, & conſpirante divinâ virtute in
eo qui honeſtiſſima ſuſcipit. Non ſolùm igi-
tur ad id vt honeſtus & bonus fiat aliquis,
opus eſt voluntate noſtrâ & divinâ ope con-
ſpirante, quæ, quantum ad nos, arbitraria
non eſt; ſed ad id etiam vt qui honeſtus &
bonus evaſit, in virtute perſeveret: quòd
nimirum in ruinam delapſurus ſit etiam per-
fectus, ſi in honeſtate fuerit elatus, & ſibi
hujus cauſſam arroget, nec debitam glo-
riam referat ei, qui multo plus ad acqui-
rendam & retinendam contulit. Talem au-
tem quondam cauſſam ejus qui ab Ezechie-
le dicitur inculpatus ambulaſſe in omnibus
vijs ſuis, donec inventa fuerit in eo iniqui-
tas; quod cauſſam eſſe arbitramur, cur is

Pſal. 126. 1.

Ezech. 28. 15.

A λόγῳ ἀφφέρειν ὁ πλυ-
τεῖν, καὶ ὁ ὑγιαίνειν σωματικῶς· ἀφ' ὧν μηδὲ
ἐφ' δὴ τοῦτα δόγματα ἀκολούθως τινὲς προ-
ήχθητο, καὶ μὴ τὶ διάστασιν ἐν πᾶς πρόθεσι;
ἐπαγγείλας ἐαθίειν ἡμᾶς μιμεῖν τὰ τοιάδε βρώ-
μαθα, & πίνειν. τινὲς δ' καὶ τεκνοποιεῖν· τοῦτο δ'
φθάσαν τα καὶ εἰς τοὺς ἀπὸ τῶν ἐθνῶν, μεγά-
λης δυνθείας δόξαν ἀπενέγκαθαι πολὺ τὸν
ἀνεσταυρωμὲν πολλῷ βελτίονα δόγματα ἐχόντων
τῶν ἄλλαβίων τῆς πίστεως· ἡμεῖς δὲ νῦν τὰ
B φαινόμενον ἡμῖν ἀπὸ τῆς ὀξεπάσεως τῶν ἱερῶν
λογίων προθεσόμεθα· ἐφάπαμεν γὰρ δοκέσ-
κεθαι μὴ τῶν λόγων ἐν προαιρετικοῖς, καὶ ἐν
ἀπροαιρέτοις εἶ τὰ ἀγαθὰ καὶ τὰ κακά· ὁ
μὲν κεθμοῦμεν εἰς τὰ ἀπροαίρετα τῶν ἀγα-
θῶν τὸν ὑγείαν, καὶ ὁ κάλλος, καὶ τὸν εὐλρέειαν,
καὶ τὸν εὐδοξίαν, καὶ τὸν πλοῦτον· καὶ ὁ δυνα-
τὸν ἐπιφέρεθαι τὰ πρόσωπα ὡς ἐν ὀλιγο-
μῆ ἀφελόσθαι· τίνα τοίνυν ἐστὶ τὰ ἀπρο-
αίρετα ἀγαθὰ νῦν λεκτέον. ἐπὶ δὴ δὲ ἐὰν
C μὴ κύριος οἰκοδομήσῃ οἶκον, εἰς μάτην ἐκο-
πίασαν οἱ οἰκοδομοῦντες αὐτόν. καὶ· ἐὰν μὴ
κύριος φυλάξῃ πόλιν, εἰς μάτην ἠγρύπνη-
σεν ὁ φυλάσσων. οἰκοδομεῖ δὲ οἶκον, πᾶς ὁ προ-
κόπτων. καὶ φυλάσσει πόλιν, πᾶς ὁ τέλειος.
μάταιον γὰρ ὁ ἔργον τοῦ οἰκοδομοῦντος, καὶ μα-
ταία ἡ φυλακὴ τοῦ τηροῦντος, ἐὰν μὴ κύριος
οἰκοδομήσῃ, καὶ κύριος φυλάξῃ· ἐκτὸς αὐ εἴη
τῆς προαιρέσεως ἡμῶν ἀγαθὸν, ἡ δύναμι-
βαινομένη τοῦ κυρίου δυνάμις τῆς οἰκοδομῆς τοῦ
D οἰκοδομοῦντος. καὶ συνοικοδομοῦσα τῷ μὴ
δυναμένῳ καθ' αὐτὸν ἀπαρτίσαι τὸ οἰκοδομού-
μενον. τὰ δὲ αὐτὰ καὶ ὅτι τῆς φυλασσομένης
πόλεως νοητέον, καὶ ὥσπερ ἐὰν εἴπωμι τὸ γεωρ-
γικὸν ἀγαθὸν, τὸ πυκτικὸν τοῦ καρποῦ, μικ-
τὸν εἶ ἐκ προαιρετικοῦ τοῦ καὶ τῶν τέχνῃ τοῦ
γεωργοῦ, καὶ ἀπροαιρέτου τοῦ παρὰ τῆς προ-
νοίας καὶ τῶν τῶν ἀέρων, εὐκρασίαν, καὶ φορὰν
ἀπάρκειν ὑετοῦ· ὅτω τὸ τοῦ λογικοῦ ἀγαθὸν
μικτὸν ἐστιν, ἔκ τε τῆς προαιρέσεως αὐτοῦ, καὶ
E τῆς συμπνεούσης θείας δυνάμεως εἰς τὰ κάλ-
λιστα προσελομένῳ· ὁ μόνον τοίνυν εἰς τὸ κα-
λὸν καὶ ἀγαθὸν γενέσθαι, χρεία καὶ τῆς προαι-
ρέσεως τῆς ἡμετέρας καὶ τῆς θείας συμπνοίας,
ἥτις ἐστὶν ὡς πρὸς ἡμᾶς ἀπροαίρετον· ἀλλὰ
καὶ εἰς τὸ γενόμενον καλὸν καὶ ἀγαθὸν ἀφη-
μεῖναι ἐν τῇ ἀρετῇ. μεταπεσόμενον καὶ τοῦ * τελεωθέντος, εἰ ὑπερεπῴθοιν ὅτι παρὰ καλῶν,
καὶ ἑαυτὸν ἐπιγράφοι τοῦτο αἴτιον. οὐχὶ δὲ τὶ δέοντα δόξαν ἀναφέρων παρὰ τὸ πολλῷ πλεῖον
δωρησαμένῳ εἰς τὸν κτῆσιν καὶ τὸν συνοχὴν τῆς ἀρετῆς· τοιοῦτον δὲ τὶ αἴτιον καὶ τοῦ καὶ τὸν
ἰεζεκιὴλ εἰρηνεύοντα ἀμέμπτα πεπαπτηκέναι ἐν πάσαις ταῖς ὁδοῖς αὐτοῦ, * ἕως εὑρεθῇ ἀνομία

* κ. τοῦ ἀμαθοῦς

* κ. ἐστὶ ἐν

ἐν αὐτῷ, ἠγνόουν τυγχάνειν τοῦ αὐτὸν καὶ ἡν
ἡσαΐας ἐκπεπτωκέναι τοῦ θεοῦ, ἐωσφόρον
ποτὲ γεγενημένον, περὶ ἀνατέλλοντα, ὕστερον
συντριβεντα ὅτι πλὴν γε· οὐ μόνον γὰρ ὅτι
τῆς ἡμῖν τῶν ἀνθρώπων ἐστί τις τέλειος ἢ, τῆς
ἄνωθεν θεοῦ σοφίας ἀπούσης, ἀληθὲς ὁ εἰς ἐστὶν
αὐτὸν λογιζεσθαι· ἀλλὰ καὶ ὅτι τῆς ἀγγελικῆς
τάξεως, καὶ ἀρχικῆς, καὶ πάσης τῆς, ἔστιν
θεὸς πρέσειν αὐτῇ, θείας τυγχανούσης· ἵνα
γοῦν ὁρᾶν ὁ ἱερὸς ἀπόστολος πολὺ ἔλαττον ὁ ἡ-
μέτερον προαιρετικὸν τῆς τοῦ θεοῦ δυνάμεως,
πρὸς πλὴν κτῆσιν τῶν ἀγαθῶν, φησὶ ὁ τέλος,
οὐ τοῦ θέλοντος εἶ), οὐδὲ τοῦ τρέχοντος, ἀλλὰ
τοῦ ἐλεοῦντος θεοῦ· οὐχ ὡς χρεὶς τοῦ θελεῖν, καὶ
τοῦ τρέχειν ἐλεοῦντος θεοῦ, ἀλλ' ὡς ἐνδεοῦς ὄν-
τος τοῦ θέλειν, καὶ τοῦ τρέχειν, συγχρῆσθαι τοῦ ἐλέους τοῦ
θεοῦ. καὶ ἀφ' τούτου πλὴν ὅτι γραφὴν τοῦ καλοῦ
δεόντος μᾶλλον * ἀναπτύσσειν τῶν ἐλέων τοῦ θεοῦ,
ἢ ὅν τῶν ἀνθρωπίνων θελεῖν καὶ τρέχειν· ταῦ-
τα δὲ ὅτι πολὺ παρεκβεβηκέναι δοκοῦντες,
ἐξηπάσαμεν. πειθόμενοι ἀναγκαῖα αὐτὰ εἶ),
πρὸς τὸ πολλοὶ λέγουσι, τίς δείξει ἡμῖν τὰ
ἀγαθά; καὶ ὁ δυνατὸν γὰρ ὁ λόγος τοῖς λέγουσι
πολλοῖς· τίς δείξει ἡμῖν τὰ ἀγαθά, παρέστησε καὶ
ἐδείξε τίνα τὰ ἀγαθά. δῆλον δὲ ὅτι τὰ τίνα τὰ
κακά· ἵνα ἀφ' τε ἀσκήσεων τὰ δικαῖα κτησά-
μεθα τὰ ἀγαθά, καὶ ἀναφέρωμεν τὰ κακὰ ἀπὸ
τῶν ψυχῶν ἡμῶν· ἀλλ' ἐπείδη ὅστιν ἐν τῷ
φέρειν ὅτε μὲν κυριολεκτεῖν, ὅτε δὲ που καὶ κα-
τάχρεσθαι, καὶ θαυμαστὸν εἴποτε ὑπόμεμεν πλὴν
τῶν ἀγαθῶν καὶ κακῶν προσηγορείαν χαιρόντων
ὅτι τῶν σωματικῶν καὶ τῶν ἐκτὸς λεγομένων
ἀφ' τοῖς καὶ ὑγιῆ δόγματα ἔχουσιν· ἐν τῷ
ἰώβ· εἰ τὰ ἀγαθὰ ἐδεξάμεθα ἐκ χειρὸς κυ-
ρίου, τὰ κακὰ οὐχ ὑποστησόμεθα; καὶ ἐν τῷ ἱερε-
μίᾳ· κατέβη κακὰ ἀφ' κυρίου ὅτι πύλας
ἱερουσαλήμ· αὐτὴ γὰρ τοῦ εἰπεῖν, εἰ τὸ τοιάδε
χρηστά τινα, καὶ οὐδέα τυγχάνοντα ἐδεξάμεθα
ἀφ' τῆς προνοίας εἰς ἡμᾶς ἐφικόντα, πικρὰ
καὶ ὁπόσα οὐχὶ προσθύμως ἐνεγκοῦμεν; λέ-
γεται τὸ· εἰ τὰ ἀγαθὰ ἐδεξάμεθα ἐκ χειρὸς
κυρίου, τὰ κακὰ οὐχ ὑποστησόμεθα; καὶ αὐτὴ τοῦ
φανῆναι, καὶ προνοίαν τοῦδέ τινα τῇ ἱερουσαλὴμ
ὑπὲρ τοῦ παιδοθεσίας τοῦ ἐνοικοῦσας ἐν
αὐτῇ γενόμενα, γέγραπται τὸ· κατέβη κακὰ ἀφ' κυρίου ὅτι πύλας ἱερουσαλήμ· δεῖσθαι
πίνω τὰ πράγματα σωιόντας, μὴ γλίχρους εἶ) περὶ τὰ ὀνόματα, ἀλλὰ καταλαμ-
βάνειν ποτὲ κυρίως τῶν πραγμάτων τοῦ τὰ πάσκειν. καὶ ποτὲ ἀφ' πλὴν χρησιμοποιεῖν τῶν
ὀνομάτων ἐν καταχρήσει· εἰ γὰρ ὁ σωτὴρ τοῦδέ τινα ἰάσατο, καὶ ἐδωρήσατο ὑγείαν, καὶ ὄψιν, καὶ ἀκοὰς
ἀνθρώποις, προσηγορεύοις μὲν πλὴν ἀναγκαῖον αὐτὸν ζητητέον, τοῦ λόγου τὰ τῆς ψυχῆς
παθῆ θεραπεύειν ἀφ' τῶν τῶν ἱστορικῶν δηλουμένων· οὐκ ἄτοπον δὲ ὅτι τῆς τοιούτοις καὶ

A ipse apud Esaiam cœlo exciderit, qui priùs *Esai. 14.12.*
fuerat Lucifer manè oriens, postea contritus, & afflictus in terram. Non solùm enim in filijs hominum, si quis perfectus sit, si absit ea, quæ ex Deo est, sapientia, verum est eum nihili esse factum: sed & in Angelorum ordine, ac principali, & in omni ordine, qui, quantum Deus ipsi adest, divinus est. Fortè igitur sacrosanctus Apostolus, qui sciret multo minus conferre ad comparanda bona voluntatem nostram, quàm divinam virtutem, demum ait: *Non esse vo-* *Rom. 9.16*
B *lentis neque currentis, sed Dei misserantis*: non quasi Deus non volentes, aut non currentes adjuvet; sed quasi nihil sit velle, & currere ad Dei misericordiam: atque idcirco par esse, Dei misericordiæ, quàm humanæ voluntati, aut cursui, bonum potiùs adscribi. Atque hæc prolixiùs disputata sunt, quæ necessaria esse putabamus ad id illustrandum: *Multi dicunt, qui ostendet nobis bona?* quoàd enim fieri potuit, disputatio nostra, multis querentibus, *Quis ostendet nobis bona?* quęnam bona sint, ostendit & demonstravit; imò etiam, quęnam sint mala: vt labo-
C riosis exercitationibus & precibus acquiramus bona, & à nostris mentibus mala avertamus. Sed quoniam interdum propriè, interdum impropriè loqui licet, non mirabimur si bonorum & malorum nomen, corporeis, & ijs quę externa vocantur, ab ijs qui non rectè sentiunt, attributum reperiemus, velut in Iob: *Si bona suscepimus è manu Do-* *Iob. 2.10.*
mini, mala non sustinebimus? & apud Hieremiam: *Descenderunt mala à Domino super por-* *Mich. 1.12.*
D *tas Hierusalem.* Pro eo enim quod est, si quępiam vtilia & jucunda suscepimus, quę à providentia ad nos pervenerunt, quidnì dura & molesta libenter feremus? dicitur: *Si bona suscepimus ex manu Domini, mala non sustinebimus?* Et cùm dici potuisset, Hæc Hierusalem ad erudiendos ejus cives divinâ providentia evenerunt, scriptum est: *Descenderunt mala à Domino in portas Hierusalem.* Oportebit ergo nos, rebus intellectis, nominum non ita tenaces & parcos esse, sed videre vbi propriè rebus imponantur, & vbi propter inopiam impropriè. Si autem Servator quædam medicatus est, & sanita-
E tem dedit, & visum, & auditum hominibus, altior eorum sensus in primis quærendus est, cùm verbum perturbationes animi curare his historijs significetur, neque ab-

surdum fuerit, in ijs quæ in historia promittuntur, facta intelligere, ad eorum qui tunc erant hominum admirationem & stuporem, vt qui sermonibus demonstrationis & doctrinæ non crederent, virtutes prodigiorum reveriti doctori adhærerent.

A καὶ τὴν ἱστορίαν ἀπαγγελλόμενα νοῦν λαμβάνειν ὥσπερ καταπλήξεως τῶν ὅτι θαυμαστῶν. ἵνα οἱ μὴ πειθόμενοι λόγοις ἀποδεικτικοῖς καὶ διδασκαλικοῖς, δυσπιστοῦντες τοῖς πεπραγμένοις δυνάμεις, συνεκπλήττωσι τῷ διδασκόντι.

E COMMENTARIIS *in Psalmum 40.*

Postquam principium historiæ de Vriâ ad reconditum sensum rapuit, infert:

ΕΚ ΤΩΝ ΕΙΣ τὸν ν'. ψαλμὸν ἐξηγητικῶν.

B Ἐν μέρει τῆς καὶ τὸν θυείας ἱστορίας τῆς ἀρχαῖον διηγορήσας, ὑπιφέρει.

Eodem interprete.

SI cui autem violentũ esse videtur quòd partem historiæ ad abstrusum sensum transtulerim, nec eã æquabiliter interpretatus sim, apertum est hæc temerè dictum iri, alia portò in hunc locum inquirenda esse, nisi quidem qui locum hunc accuratissimè perpenderit, inveniat quo modo omnia conciliet quæ de homine interfecto & ejus illâ bonitate dicuntur, cùm nollet domum suam adire, ibique requiescere, cum populus in castris esset, & militiam toleraret. Sed nescio quo pacto, qui reconditum in his sensum nolunt admittere, & dictionem per se nudéque scriptam esse putant, assequentur voluntatem sancti Spiritus, qui scriptione res eas dignas judicavit, in quibus non solùm turpis libido, sed & crudelitas & inhumanitas David coarguitur, qui ausus esset in Vriam facinus alienissimum à quovis homine qui vel mediocriter bonis moribus fuisset excultus. Dixerim equidem, quemadmodum judicia Dei magna & inexplicabilia sunt, quæ videntur rudibus & ineruditis mentibus erroris caussam dare: ita Dei Scripturas, magnas quidem & arcanis abstrusisque & difficillimæ considerationis sententijs refertas esse, sed & difficillimam habere explicationem, & videri rudes ac incultos dissentientium animos in errorem impulisse, qui inconsideratè nec sine dementi temeritate Deum reprehendunt ob eas quas non intelligunt Scripturas, indéque ad alium Deum fingendum prolabuntur. Itaque tutissimum est explanatoris Verbi interpretationem expectare, & ejus quæ in arcano latet sapientiæ, quam nemo principum hujus seculi nouit, secundum denudationem mysterij temporibus æternis conditi, declarati Apostolis & eorum similibus per scripturas propheticas, & Servatoris nostri Verbi, quod erat in principio apud Deum, in ipsos exortum.

1. Cor. 2. 7, 8.

Rom. 16. 25, 26.

ΕΙ δέ τῳ βίαιον εἶναι δοκεῖ ὃ οὐκ μέρους μόνου ἱστορίαν ἀλληγορῆσαι, μὴ ἐξομαλίσαι δὲ αὐτόν, δῆλον ὅτι εἰκῇ τοῦτο μὴ μάτην λελέχθαι, ἀλλὰ δεῖ εἰς τὸν τόπον ζητητέον, εἰ μὴ ἄρα ὅτι πλέον τὸν βασιλικὸν τὰ καὶ τὸν τόπον, θέσει πάντα ἀποκαταστῆσαι, καὶ τὰ περὶ τὸν ἀναιρεθέντα ἄνδρα καὶ τὸν δοκοῦσαν αὐτὸν χρηστότητα. μὴ βουλόμενον εἰς τὸν οἶκον αὐτοῦ ἐλθεῖν καὶ ἀναπαύεσθαι, τοῦ λαοῦ ἐν στρατοπέδῳ τυγχάνοντος καὶ ἀγωνιζόντος· οὐκ οἶδα δὲ πῶς οἱ φθόνοντες τὴν ἐν τούτοις ἀλληγορίαν, καὶ τὸν λέξιν δὲ ἑαυτῶν ἀναγεγράφθαι νομίζοντες, παραιτοῦνται τοῦ βουλόμενοι τοιαύτῃ πνεύματος τεκμήρια ἀναγεγραφῆς ἀξιῶσαι. ἐφ' οἷς οὐ μόνον ἀκολασία, ἀλλὰ καὶ ὠμότης, καὶ ἀπονοιαν κατηγορεῖται τοῦ Δαβίδ, πλημμέλημα τοῦ τυχόντος ἤδη μετείναι βελτιωθέντος· ἐγὼ δὲ εἴποιμι ἄν, ὅτι ὥσπερ αἱ κρίσεις τοῦ θεοῦ μεγάλαι καὶ δυσδιήγητοί εἰσι, δοκοῦσαι αἰτίαν τυγχάνειν τοῦ τὰς ἀπαιδεύτους πλανᾶσθαι ψυχάς. οὕτω καὶ αἱ γραφαὶ αὐτοῦ, μεγάλαι μὲν καὶ πεπληρωμέναι νοημάτων εἰσὶν ἀπορήτων καὶ μυστικῶν καὶ δυσθεωρήτων· σφόδρα δὲ καὶ δυσδιήγητοί εἰσι, καὶ αἰτίαν δοκοῦσι τοῦ τὰς ἀπαιδεύτους πλανᾶσθαι τῶν ἐπεισόδων ψυχὰς ἀπεδεικέναι καὶ μετὰ φρενιτίδος κατηγορούντων τοῦ θεοῦ ἐξ ὧν οὐ νοοῦσι γραφῶν, καὶ ἀφ' τοῦτο ἐκπιπτόντων ὅτι πλάσμαν ἄλλου θεοῦ· ἀσφαλὲς οὖν τὸ περιμένειν τὴν ἑρμηνείαν τοῦ σωτηρίου λόγου, καὶ τῆς ἐν μυστηρίῳ σοφίας ἀποκεκρυμμένης, ὃν οὐδεὶς τῶν ἀρχόντων τοῦ αἰῶνος τούτου ἔγνωκε, καὶ ἀποκάλυψιν μυστηρίου χρόνοις αἰωνίοις σεσιγημένου, φανερωθέντος τοῖς ἀπόστολοις καὶ τοῖς ἐκείνοις παραπλησίοις, ἀφ' τε γραφῶν προφητικῶν καὶ τῆς ἐμφανείας εἰς αὖθις ὑπιφανείας τοῦ σωτῆρος ἡμῶν λόγου τοῦ ἐν ἀρχῇ πρὸς τὸν θεόν.

EX ORIGENIS
HOMILIA
in Pſalmum 82.

Interprete HENRICO VALESIO.

B Ἐλήλυθέ τις ὑπὲρ τοῦ παρόντος μέγα φρονῶν ὑπὲρ τοῦ δύνασθαι προσβάλειν γνώμης ἀθέου, καὶ ἀσεβεστάτης, κεκρυμμένης ἐλκεσαίτων, νεωστὶ ἐπεισαμένης ταῖς ἐκκλησίαις· ἐκείνη ἡ γνώμη οἷα λέγει κακὰ παραδόσομεν ὑμῖν, ἵνα μὴ συναρπάζηθε· ἀθετεῖ τινα ἀπὸ πάσης γραφῆς. κέχρηται ῥητοῖς παλαιοῖς ἀπὸ πάσης παλαιᾶς τε καὶ εὐαγγελικῆς. τὸν ἀπόστολον τέλεον ἀθετεῖ. φησὶ γὰρ ὅτι τὸν ἀρνήσασθαι ἀδιάφορόν ἐστι. καὶ ὁ μὲν νοήσας, τοῦ στόματι ἐν αὐτῇ ἀνάγκῃ ἀρνήσεται, τῇ δὲ καρδίᾳ οὐ· καὶ βίβλον τινὰ φέρουσιν, ὃν λέγουσιν οὐκ θεόπνευστον * καταπεπιστευκέναι, καὶ τὸν ἀκηκοότα ἐκείνης, καὶ πιστεύοντα, ἄφεσιν λήψεσθαι τῶν ἁμαρτημάτων, διάφορον ἄφεσιν παρ, ὃν χριστὸς ἰησοῦς ἀφῆκε.

* Vel. Secundum ter. Græcum.

Q Vidam nuper advenit de ſe ipſe magnificè ſentiens, vt pote qui impiam & nefariam Helceſaitarum opinionem, quæ adverſus Eccleſiam recens coorta eſt, poſſit defendere. Exponam autem vobis quæ & quanta perperam aſſerat hæc ſecta, ne forte vos ab illa abripi ſinatis. Ex vniverſo ſacræ Scripturæ canone quædam rejicit; quibuſdam vero vtitur teſtimonijs, tum ex Vetere Inſtrumento, tum ex Evangelio. Paulum quidem Apoſtolum integrum repudiat. Docet præterea indifferentem rem eſſe C Chriſtum abnegare; & eum qui ſapit, ore quidem tenus in ipſo diſcrimine negaturum eſſe, ſed non ex animi ſententia. Librum etiam proferunt, quem è cœlo delapſum affirmant: eoſque qui auſcultaverint illi, & crediderint, peccatorum veniam conſecuturos, & quidem diuerſam ab illa peccatorum remiſſione quam Ieſus Chriſtus impertijt.

ΑΠΟ ΤΩΝ ΩΡΙΓΕΝΟΥΣ ΕΙΣ ΤΟ ΑΙΣΜΑ ΤΩΝ ΑΙΣΜΑΤΩΝ.

Ἐκ τοῦ εἰς τὸ ἆσμα μικροῦ τόμου, ὃν ἐν τῇ νεότητι ἔγραψεν.

EX ORIGENIS COMMENTARIIS IN CANTICVM CANTICORVM.

E parvo Tomo in Canticum, quem juvenis ſcripſerat.

Interprete IOANNE TARINO.

D Τῶν μὴ ἐξιλεφότων τὸ ἴδιωμα τῶν προσώπων τῆς θείας γραφῆς, τῶν τε λεγόντων, καὶ τῶν πρὸς ἃ ὁ λόγος, πολλὴν πρὸς σύγχυσιν τὰ λεγόμενα, ζητοῦντα τὸ λέγον πρόσωπον ὅ, τί ποτέ ἐστι, καὶ τὸ πρὸς ὃ ὁ λόγος ἐποιεῖ, τί πότε τὸ λέγον ἐπαύσατο πρόσωπον, τῷ πρὸς ὃ ἐστι * πολλάκις τηρουμένῳ, καὶ ἑτέρου πρὸς τὸ αὐτὸ λέγοντος, ἢ τῷ πρὸς ὃ ὁ λό-

* Vel. ὁ λόγος.

Q Vi non percepterit proprietatem perſonarum divinæ Scripturæ, tum earum quæ loquuntur, tum ad quas verba fiunt, multum illi perturbationis afferent quæ dicuntur, quærenti, quænam ſit perſona loquens, quænam eâ ad quam ſermo fit, cur deſierit perſona quæ loquebatur; cùm ſæpe cui verba fiunt reſervetur, & alia cum eâ ipſa loquatur, vel eâ ad quam erat ſermo